

TARTU ÜLIKOOL
USUTEADUSKOND

Evija Leiaru-Kuldsaar

**JEHOOVA TUNNISTAJATE RETSEPTSIOON USU
MÕJUST SOTSIAALSETELE SUHETELE**

Magistritöö

Juhendaja
Dr (theol) Olga Schihalejev

Tartu 2012

Magistritöö on valminud uurimisprojekti "Noorte usuliste veendumuste ja usulisse mitmekesisusse suhtumise kontekstuaalsed tegurid" raames. Uuringut toetas Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond (Kultuuriteooria tippkeskus) ning ETF-i grant 98108.

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
I JEHOOVA TUNNISTAJAD – KES NAD ON?	14
1.1 Jehoova tunnistajate ajalugu	14
1.2 Jehoova tunnistajate õpetus.....	16
1.3 Jehoova tunnistajate retseptioon.....	19
II UURINGU KIRJELDUS	24
2.1 Uuritava tutvustus ja valiku põhjendus	24
2.2 Uuringu etapid.....	25
2.3 Suhtlemine koguduse koosolekul.....	28
2.4 Jehoova tunnistaja interpreteering sotsiaalsetele suhetele usu mõjust lähtuvalt	32
2.5 Usu mõjust sekulaarses kontekstis	40
2.6 Peresisesed sotsiaalsed suhted ja usk vastastikusel mõjus	46
2.7 Koguduse koosolekul õpetatavad sotsiaalsed oskused	52
2.8 Ülevaade koguduse ja kooli vaatlustest ning intervjuudest	55
III ANALÜÜS JA JÄRELDUSED	58
3.1 Sotsiaalse teadlikkuse ja osavuse ilmnemine Jehoova tunnistaja näitel	58
3.2 Suhtlemise ja sotsiaalsete oskuste arendamise võimalused koguduse koosolekul.....	60
3.3 Sotsiaalsuse erinevus koguduse ja kooli kontekstis	61
3.4 Jehoova tunnistaja interpreteering usu mõjule igapäevaelus ja sotsiaalsetes suhetes.....	62
KOKKUVÕTE.....	63
Kirjandus ja allikad	66
SUMMARY	70
LISA 1	72
LISA 2	73
LISA 3.....	74

SISSEJUHATUS

Teema põhjendus

2011. aasta sügisel tutvustas Olga Schihalejev uurimisprojekti „Noorte usuliste veendumuste ja usulisse mitmekesisusse suhtumise kontekstuaalsed tegurid“ (ETF 9108), mille raames pakuti välja võimalus uurida oma huvist lähtuvalt mingisse kogudusse kuuluvate 12-18-aastaste noorte usuliste veendumuste avaldumist erinevates kontekstides (kool, perekond ja kogudus). Olen Jehoova tunnistajatesse eelarvamusega suhtunud, seega tundus just nendega seotud teema minu jaoks põnev ja intrigeeriv ning sellega tegelemine ideaalse võimalusena, et muuta või avardada oma maailmapilti. Nii saigi magistritöö teemaks valitud „Jehoovatunnistajate retseptsioon usumõjust sotsiaalsetele suhetele“.

Lea Altnurme kirjutab 2006. aastal välja antud uurimuses „Kristlusest oma usuni. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. saj. II poolel“, et „kahtlemata on Euroopa üks vähemreligioosseid piirkondi maailmas“. (Altnurme 2006: 28) Selles valguses tundub väga põnevana asjaolu, et Jehoova tunnistajate arv aina suureneb.

Töö eesmärk ja uurimisülesanne

Minu töö eesmärgiks on aru saada, millisena näevad Jehoova tunnistajad oma usu mõju sotsiaalsetele suhetele.

Püstitatud eesmärgi saavutamiseks olen koostanud uurimisküsimused, millele vastuse leidmiseks viisin läbi vaatlusi ja intervjuusid. Vaatlustega soovisin teada saada, missuguseid suhtlemise ja sotsiaalsete oskuste arendamise võimalusi pakuvad koguduse koosolekud ning kas ja kuidas sotsiaalsus erineb koguduse ja kooli kontekstis. Intervjuude eesmärk oli selgitada, kuidas Jehoova tunnistaja interpreteerib usu mõju igapäevaelus ja sotsiaalsetes suhetes.

Uurimismetoodika

Tegemist on juhtumiuuringuga, kus püüdsin ühte inimest, tema käitumist ja suhtlemist erinevates keskkondades võimalikult täpselt jälgida ning mõista. Kuna puutusin töö tegemise vältel kokku informandi jaoks mitmete oluliste, isiklike ja konfidentsiaalsete andmetega, tekkis vajaduse asendada uuritava nimi pseudonüümiga ning selleks sai Mari.

Antud uurimuse näol on tegemist kvalitatiivse juhtumiuuringuga (*case study*). Aastate jooksul on paljud uurijad kasutanud juhtumiuuringu meetodit mitmetes valdkondades, eriti aga sotsiaalteadustes. Robert Yin'i (2003) seisukoht on, et juhtumiuuringut tuleks kasutada juhul, kui päevakorras on küsimused „kuidas“ ning „miks“, kui uurijal pole piisavalt kontrolli toimuva üle ja tähelepanu osutatakse nähtusele, mis leiab aset reaalse elu kontekstis, et seda vaadelda ja kirjeldada.

Juhtumiuuringu tarbeks kogusin valdava osa andmeid vaatluste ja intervjuude teel. Laherand sõnab, et „*vaatlus annab meile teada, kas inimesed ka käituvad nii, nagu ütlevad*“. Töö tegemisel viisin läbi neli erinevat vaatlust, üks toimus informandi koolikeskkonnas ning kolm erinevatel aegadel Jehoova tunnistajate kuningriigisaalis. Laheranna sõnul ongi vaatluse peamiseks eeliseks asjaolu, et esmast informatsiooni on võimalus koguda loomulikus keskkonnas (Laherand 2008: 226).

„*Vaatlusmeetodit on kritiseeritud eelkõige seepärast, et vaatleja kohalolek võib sündmuste loomulikku kulgu häirida või isegi muuta*“ (Hirsjärvi jt 2004: 200). Käesoleva töö raames tehtud vaatluste puhul see probleem aktuaalne pole, kuna Jehoova tunnistajate hulgas viibimine ei mõjutanud koosoleku kulgu. See tähendab, et Tunnistajad käitusid kuningriigisaalis konkreetsele käitumistraditsioonile vastavalt. Viibisin uurijana saalis, kuid ei mõjutanud kuidagi toimuvat protsessi.

Vaatluste kõrval oli teiseks oluliseks informatsiooni kogumise meetodiks intervjuu. Viisin läbi kaks suuremat ja põhjalikumat infokogumisintervjuud, salvestades need diktofonile, et hiljem transkribeerida ja süstematiseerida. Lisaks toimus väiksemaid täiendavaid intervjuusid ja vestlusi. Intervjuu eeliseks peetakse

Laheranna sõnul asjaolu, et „*teiste andmekogumismeetodite ees on paindlikkus, võimalus andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida*“.
(Laherand 2008: 177)

Lisaks eelpool kirjeldatud meetoditele pidasin kogu suhtlusperioodi vältel informandiga elektronkirjavahetust, paludes temalt selgitusi ning täiendusi arusaamatuks jäänud aspektide osas. Olles eelnevalt vahetanud ka mobiiltelefoni numbrid, said nii mõnedki huvitavad vestlused lõpuakordi just telefonis vesteldes.

Uurimissubjekti leidmine toimus probleemideta. Olles sisenenud kuningriigisaali ja tutvustanud ennast ning oma eesmärgi, palusin koguduse vanemalt luba kohtuda naissoost nooremapoolse Jehoova tunnistajaga, kes oleks valmis minuga uuringuga seoses vestlema ning kohtuma.

Võimalike probleemide vältimiseks valisin informandiks samasoolise inimese. Kuna tema lahkus, sõbralikkus ning avatud meel andis lootust meeldivaks koostööks, ei pidanud ma vajalikuks kellegi teise kasuks otsustada.

Uurija positsioon

George D. Chryssides (2001) on uute religioonide uurijana avaldanud informatsiooni ja seisukohti ka Jehoova tunnistajate kohta. Raamatus „Exploring New Religions“ ütleb ta, et on omaks võtnud fenomenoloogilise meetodi, püüdes teemale läheneda empaatiliselt, samas märgib, et empaatiline on üpriski erinev sümpaatilisest. Samalt positsioonilt lähtusin ka oma töös. Autor mõonab, et üsna populaarne on uskuda, nagu uususundi maailmavaade oleks seosetu. Veidrus, absurdus, naiivsus ja ebaratsionaalsus on sõnad, mida sageli kasutatakse uususundite doktriinide kirjeldamiseks. Tavakristlased, kes arvavad, et Jehoova tunnistajad loevad ainult kindlaid osasid oma piiblist (näiteks Johannese ilmutusraamatut) ja võtavad salme kontekstist välja, ei mõjuta oluliselt Jehoova tunnistajaid, kes õpivad süstemaatiliselt kõiki piibli raamatuid ja on täielikult treenitud uksele tööks. Chryssides ütleb, et oma uususundile lähenemise viisiga ta ei arva, et teised tähelepanekud on sobimatud või vähem tähtsad kui tema omad. Vaidlused, mis puudutavad ajupesu, juhtimisstiili, elutingimusi jne, on tema sõnul igati õigustatud. (Chryssides 2001: 3)

Informatsiooni kogumisel, informantidega suhtlemisel ning erinevate allikate ja kirjanduse põhjal seoste loomisel olen püüdnud olla võimalikult

neutraalne, see tähendab muuhulgas, et teema ja uurimusega seotud inimesed pole muutunud mulle emotsionaalselt liiga lähedaseks. Samuti püüdsin olla avatud ja aus informantide suhtes, mõistvalt ja eelarvamusteta suhtuda teemasse, mitte anda meelevaldseid hinnanguid, olla võimalikult tolerantne ning lugupidavalt käsitleda uurijale usaldatud informatsiooni. Kõikide endale püstitatud tingimuste edukas täitmine tekitas vajaduse pideva eneseanalüüsi järele, mistõttu on uuringu kirjeldusel läbivalt see ära toodud. Käesoleva töö raames tehtud vaatlused, intervjuud ning muud tähelepanekud ja kirjavahetus sisaldasid ootuspäraselt respondendi isiklike mõtteid ja tundeid, millesse mul tuli uurijana hoole ja austusega suhtuda.

Jehoova tunnistajatega lähemalt kokku puutumise ja suhtlemise intensiivistumise tagajärjel olin uurijana vahel aga eelnevast erinevas olukorras. Ennast analüüsides avastasin, et olen eelarvamuslik, teadmatuses ehk isegi hirmul, omamata algselt kindlat seisukohta; oli põnev kogeda oma suhtumise muutumist Jehoova tunnistajatesse.

Uurimust tehes märkasin end tihti küsimast, miks ja kuidas on Jehoova tunnistajad endale ühiskonnas halva maine saanud. Lugeses üliõpilaste välitöid sain aimu sellest, et kuningriigisaali minnes ning seal viibides on nad kogunud meeldivat vastuvõttu, sõbralikku suhtlemist ning mitmekülgset abivalmidust.

Töös kasutatud kirjandus ja allikad

Järgnevalt annan ülevaate uurimuse käigus kasutatud materjalidest ja allikatest. Kasutasin George D. Chryssides' tööd, kes on uurinud erinevate maade uususundeid. Lisaks kasutasin mitut Lea Altnurme kogumikku ja Ringo Ringvee poolt kirjutatud. Eelnevale kirjandusele lisaks on veel Ave Taltsi koostatud magistritöö. Kasutasin ka kahte erinevat Jehoova tunnistajate endi poolt koostatud trükist – ühte raamatut ja ühte brošüüri, neile pigem vastandunud autorite McDowell'i ja Stewarti nägemus on samuti ära toodud. Analüüsi vahendina kasutasin Daniel Golemani tõlgendust sotsiaalsest intelligentsusest ning loetelu lõpetavad metoodilise kirjanduse peamised allikad.

George D. Chryssides on andnud oma panuse erinevate uususundite, sealhulgas Jehoova tunnistajate uurimisse. Käesoleva töö koostajana oli mulle

suureks abiks just tema mõistev lähenemine teemale ning lugupidav suhtumine uusususundeid järgivatesse inimestesse.

Lea Altnurme koostatud „Uususundid“, mis on välja antud 2002. aastal ning käsitleb kristliku tagapõhjaga uusususundeid, hinduistliku päritoluga uusususundeid ning sünkretistlikke uusususundeid, puudutatakse põgusalt ka Jehoova tunnistajate temaatikat. Neljal leheküljel on kokku võetud erinevate autorite poolt kirjutatu Jehoova tunnistajate kohta. Eelkõige „Tänapäeva religioossed suundumused“ loengukursuse juurde mõeldud ülevaates kirjeldatakse Jehoova tunnistajate liikumise ajalugu, antakse ülevaate juhtfiguuridest ning selgitatakse õpetuslikke erinevusi kristlaskonna ja Jehoova tunnistajate vahel. Seega võib Tartu Ülikooli usuteaduskonnas väljaantud trükist pidada informatiivseks ülevaateks, kus peale Jehoova tunnistajate teema teisigi uusususundeid tutvustatakse.

Käesoleval aastal on Lea Altnurme poolt koostatud teinegi uusususundeid kajastav trükis, kus usuliste liikumiste kohta saavad sõna erinevad autorid. Materjal on eelkõige mõeldud õppematerjalina Tartu Ülikooli usuteaduskonna uusususundite kursuse juurde. Samas on see informatiivne ning kokkuvõtlik hariv lugemine kõigile teemast rohkem huvitatuile. Ringo Ringvee poolt erinevatest allikatest kokku kogutud materjali põhjal antakse selles ülevaade Jehoova tunnistajatest. Jehoova tunnistajatega koos leiavad kajastamist veel Viimse Aja Pühade Jeesuse Kristuse Kiriku, Uusapostlik Kiriku, Eesti Karismaatilise Osaduskiriku, Karismaatilise Episkopaalkiriku, Ühinemise Kiriku, Karismaatilise kristluse – Vineyard'i, Maavalla Koja, Triratna Budistliku Kogukonna, Hare Krišna kultuse, Bahai'de, Keha Meele Kooli, Lilleoru keskuse, Vabastava hingamise, Reiki ning Vabaduse õpetuse teemad. Kuigi loetelu sai suhteliselt pikk, pole Lea Altnurme sõnul tegemist veel kaugeltki kõigi uute usuliste ja vaimsete ühendustega.

Selle aasta esimesel poolel trükis ilmunud uusususundite ülevaates kajastatakse Jehoova tunnistajate liikumise ajalugu ja silmapaistvaid isikuid, antakse ülevaade ühenduse olemusest, tutvustatakse lühidalt Jehoova tunnistajate Eesti koguduste tekkimist ning selle kulgemist ja olukorda. Samuti võib lugeda Jehoova tunnistajate õpetuse, nende sõnumi ja praktika kohta. Üldise

informatsiooni järele on paigutatud ühe inimese isiklik lugu eelpool kirjatandu illustratsiooniks.

Ringo Ringvee on kajastanud Jehoova tunnistajate temaatikat 2011. aastal kaitstud doktoriväitekirjas pealkirjaga „Riik ja religioon nõukogudejärgses Eestis 1991-2008“. Peamiselt dokumentatsiooni ja erinevate õigusaktide põhjal koostatud doktoritöös on seda aga tehtud väga pögusalt, puudutades paaril leheküljel lühidalt riigi ja Jehoova tunnistajate suhteid.

Jehoova tunnistajate kohta on ilmunud peamiselt ülevaatlikud sekundaarkirjandusel põhinevad käsitlused. Akadeemiliste empiiriliste uurimuste näol Jehoova tunnistajate temaatikat silmas pidades on tegemist lausa ehk avastamata maaga. Kenaks erandiks on aga TÜ õigusteaduskonnas Ave Taltsi poolt 2011.a. kevadel kaitstud magistritöö, milles uuritakse Jehoova tunnistajate näitel, kas ja missugust rolli mängib religioon Eesti ühiskonnas. Uurimuse käigus püüdis Talts teada saada, milline on religiooni osakaal erinevate sotsiaalsete regulatsioonide seas, tähtsaks vaatepunktiks oli religiooninormide suhestatus õigusnormidega. (Talts 2011: 4).

„Magistritöö raames läbiviidud küsitlusega püüdis autor leida vastust küsimusele, kuivõrd olulised on uskliku jaoks õigusnormid võrreldes religiooninormidega, miks inimesed liituvad erinevate usuliste liikumistega ja millest liitunud inimesed lähtuvad. See annab teavet usundi ja ühiskonna suhetest, usulise organisatsiooni ideoloogiast ning sellest, milline on inimeste koht maailmas lähtuvalt mingi usundi õpetusest“. (Talts 2011: 4)

Ave Taltsi 2011.a. õigusteaduskonnas kaitstud magistritöö pealkirjaga „Religiooninormide toimest Eesti ühiskonnas Jehoova tunnistajate näitel“ andis ülevaate Jehoova tunnistajate poolsest tõlgendusest õigusnormidele ning tutvustas, millised on usu- ja seadusregulatsiooni seosed ning vahekord. Õigusteaduskonnas koostatud ja kaitstud uurimus näitas, et Jehoova tunnistajad ning nende religioossed veendumused pakuvad Eesti ühiskonnas jätkuvalt laialdast kõneainet, samas saab senist teaduslikku uuritust antud valdkonnas siiski lapsekingades olevaks pidada.

Allikatena kasutas Talts teemakohaseid käsitlusi, normatiivmaterjale ning mõnda kohtulahendit, mis hõlmasid endas Jehoova tunnistajatega seotud lugusid mujalt maailmast. Lisaks kasutas autor erinevate seaduste kommenteeritud

väljaandeid, Hippokrates ja Iuridica ajakirjades sisalduvat ning Eesti päevalehtede artikleid. (Talts 2011)

Ave Taltsi magistritöö ja minu uurimus on seega pigem teineteist toetavad ning vastastikku täiendavad, tema kirjapandu avardab lugeja silmaringi Jehoova tunnistajatest ja nende suhetest õigusnormidega, kuna kõnealuse töö fookuses on usuvabaduse kui inimõiguse aspekt.

Jehoova tunnistajate 2002.a. välja antud raamatus „Saa kasu teokraatliku teenistuskooli väljaõppest“ (Watch Tower Bible and Tract Society) pannakse põhirõhk piibli lugemisele ning tundmaõppimisele, kõne pidamise ja esinemisoskuste arendamisele ning paljudele muudele sotsiaalsete oskuste arendamise aspektidele. Õpiku alguses, pealkirja „Tere tulemast teokraatlikku teenistuskooli!“ all öeldakse, et paljudes riikides üle maailma õpivad miljonid inimesed järjepidevalt teokraatlikus teenistuskoolis. Õpe toimub paljudes paikades, kuid omandatav programm on igal pool ühesugune ning sellest võtavad osa nii alles kooli tulnud kui juba aastaid osalenud inimesed. Tasuta antavat teokraatlikku õpetust jagatakse mistahes vanuse, hariduse ja etnilise kuuluvusega inimestele (Watch Tower Bible and Tract Society 2002: 5)

Järgnevad kaks allikat, Josh McDowell'i ja Don Stewart'i „Eksitajad. Mida sektid usuvad ja kuidas järgijaid värbavad“ (2001), ning Jehoova tunnistajate endi poolt avaldatud „Jehoova tunnistajad. Kes nad on? Mida nad usuvad?“ (Watch Tower Bible and Tract Society 2001b), on uurija hinnangul vastandlikult äärmuslikud kirjutised. Esimese mainitud raamatu pealkirigi juba viitab negatiivsele hoiakule Jehoova tunnistajate suhtes. Autorid McDowell ja Stewart toovad välja erinevad põhjused selle kohta, miks sektid on edukad. Nad on arvamusel, et uute liikmete võitmiseks kasutatakse kõikvõimalikke erinevaid viise ning toovad välja sektiga liitumise neli erinevat põhjust. Nendeks on intellektuaalsed, emotsionaalsed-, sotsiaalsed- ning vaimulikud põhjused. Lisaks sellele antakse raamatus ülevaade õpetuslike erinevuste kohta.

Jehoova tunnistajad on oma häälekandjas „Jehoova tunnistajad. Kes nad on? Mida nad usuvad?“ (Watch Tower Bible and Tract Society 2001a)¹ iseennast

---

¹ Raamatu põhjal on loodud ka Jehoova tunnistajate ametlik veebisait http://www.watchtower.org/st/jt/article_01.htm ((Watch Tower Bible and Tract Society 2001b)

tutvustanud samasuguste inimestena nagu kõik teisedki, koos oma erinevate probleemidega. Nad ütlevad, et uurides piiblit ning õppides kogemustest on neil võimalus ennast parandada, pühendudes Jumalale ning elades Jumala tahte kohaselt. Oluliseks peetakse elamist piibli põhimõtteid järgides.

Eelpool kirjeldatud allikat kasutasin selleks, et teada saada Jehoova tunnistajate endi poolt väljaõeldud seisukohti ning selle valguses vaadelda ning võrrelda uuritava poolt kuulnud materjaliga.

Küsimus, kas Jehoova tunnistajad on sekt või kristluse ainuõige järgijaskond, ei ole minu töö uurimise eesmärk. Samuti ei soovi ma kritiseerida kirjapandud allikaid vaid osutan nende kasutamise pigem religioosse ühiskonna väga suurte maailmavaateliste erinevuste teadvustamisele.

Metoodilise materjalina olen kasutanud Meri-Liis Laheranna raamatut „Kvalitatiivne uurimisviis“, mille toel viisin läbi, transkribeerisin, kodeerisin ja analüüsisin intervjuusid ning teostasin vaatlust. Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes'i ja Paula Sajavaara poolt koostatud „Uuri ja kirjuta“ andis üldise ülevaate uurimuse tegemiseks ja kirjutamiseks sotsiaalvaldkonnas ning sisaldas kasulikku informatsiooni selle kohta, kuidas läbi viia intervjuusid ning vaatlusi.

Oma töö tegemisel ja järelduste ning analüüsi sõnastamisel olen aluseks võtnud Golemani kirjeldatud sotsiaalsuse erinevad aspektid. Daniel Goleman'i „Sotsiaalne intelligentsus. Tarkus suhetes“ ilmus eestikeelsena 2007. a. Selles andis autor ülevaate suhtlemise aspektidest. Goleman jagab sotsiaalse intelligentsuse koostisosad kahte kategooriasse: sotsiaalne teadlikkus (see, mida tajume teiste kohta) ja sotsiaalne osavus (see, mida me selle teadmisega peale hakkame) (Goleman 2007: 116).

Golemani kohaselt hõlmab sotsiaalne teadlikkus järgmisi komponente::

- *esmane empaatia: teistega koos tundmine, mitteverbaalsete emotsionaalsete signaalide tajumine.*
- *häälestumine: täie tähelepanuga kuulamine, teise inimesega häälestumine,*
- *empaatiline täpsus: teiste inimeste mõtetest, tunnetest ja kavatsustest aru saamine,*
- *sotsiaalne tunnetus: teadmine, kuidas sotsiaalne maailm toimib.*

Goleman 2007: 117

Sotsiaalne osavus põhineb sotsiaalsel teadlikkusel ja kätkeb endas järgmisi komponente:

- *sünkroonsus: ladus suhtlemine mitteverbaalsel tasandil.*
- *eneseesitlus: enese efektiivne esitlemine.*
- *mõju: sotsiaalsete interaktsioonide tagajärgede kujundamine.*
- *hool: teiste vajadustest hoolimine ja vastav tegutsemine.*
(ibid)

Töös ilmnunud raskused ning eetilised dilemmad

Meri-Liis Laherand kirjutab, et „*juba uurimisteema valik on eetiline otsus*“ (2008: 49). Uuriija puutub terve protsessi vältel kokku mitmesuguste erinevate eetiliste dilemmadega. Tuleb langetada otsuseid selle kohta, kas ja kui palju oma eesmärgi paljastada uurimusega seotud olevatele inimestele, näiteks kooli juhtkonnale ja õpetajatele. Peab arvestama võimalusega, et liigne otsekohesus võib uurimusele kahjuks tulla, muutes otseselt selle käiku.

Mitmete eetiliste dilemmade ja valikutega tuli kokku puutuda ka antud töö raames. Tihti küsisin endalt, kui palju ma pean uuringuga seotud inimestele oma eesmärkidest rääkima.

Uurimuse kirjutamisel olin raskes olukorras, kuna antud teemal polnud varasemaid uurimusi, millele toetuda või oma seisukohti ja arusaamu võrrelda. Kuigi Jehoova tunnistajate kohta on teemale lähenemiselt vägagi erinevaid materjale avaldatud, siis eeskujuks võetavat oli märkimisväärselt tagasihoidlikult.

Nimetades nüüd ja edaspidi informanti pseudonüümiga Mari, lubasin talle uuringus osaledes anonüümseks jäämise võimalust ning temalt saadud informatsiooni hoolikalt hoida. Uuringu käigus selgus, et alati pole see võimalik. Kui mõnel huvilisel tekiks soov siiski teada uuritava nime, piisab juba sellest, et kirjutada veebiavarustes otsingumootorisse minu nimi ning seejärel avaneb võimalus lugeda informatsiooni Tartu Ülikoolis kaitstud lõputööde kohta. See võimalus avaneb reaalselt Mari emale, sõbrannale, kes oli temaga kaasas esimese intervjuu ajal ning nendel klassikaaslastel, kes teavad tema Jehoova tunnistajaks olemise kohta. Siinkohal polnudki paremat lahendust, kui paluda uuritaval arvestada selle võimalusega ning loota tema nõusolekule uurimustöö avaldada tema kohta käivate andmete võimalikule ilmsikstulekule vaatamata.

Kuna informandi ning uuriija näol on tegemist noorte inimestega, kellel päevad planeeritud ning tihedad, siis erinevate kohtumiste, vaatluste ja

intervjuude tegemiseks ei olnud sugugi kerge osapooltele sobivat aega leida. Mari oli seotud kooli, praktika ja koguduse kuulutustöö tegemisega ning soovis aegajalt sõita oma pere juurde Eesti teise otsa. Kirjeldatud asjaolud põhjustasid uurijale probleeme sobivate kuupäevade leidmisega, päevakorda kerkis oht ajapuuduse tõttu liigselt informandile survet avaldama hakata.

Kooli vaatluspraktikat tegema minnes selgitasin, et teen pedagoogilise lõputöö tarbeks käsitlust. Jätsin ütlemata, et tulin spetsiaalselt ühte konkreetset inimest vaatlema ning et minu töö näol on tegemist juhtumiuuringuga. Koolikollektiivi esimene küsimus uurijale oleks olnud, missugusest õpilasest jutt käib. Varasema info põhjal teadsin, et mõned uuritava klassikaaslased teavad tema Jehoova tunnistajaks olemise kohta, kuid ma ei teadnud, kas ja mida teavad õpetajad. Uurijana pole mul õigust sellise informatsiooni avaldamiseks.

Kuna intervjuud ja kirjavahetus sisaldas andmeid, mis võimaldaks seostamist informandiga, ei ole läbi viidud intervjuude transkriptsiooni ega kõikide informantidega peetud kirjavahetust tööle lisatud.

Töö struktuur

Töö on jaotatud järgmiseks kolmeks peatükiks: kuvand Jehoova tunnistajatest, uuringu kirjeldus ning analüüsi ja järelduste osa. Esimeses peatükis annan ülevaate sellest, missugune on Jehoova tunnistajate kuvand Eesti ühiskonnas, seda nii Tunnistajate endi kui üldsuse vaatepunktist lähtuvalt.

Järgmiseks kirjeldan uuringu teostamise meetodikat, tutvustan juhtumiuuringus osalenud respondendi valikut ning põhjendan seda. Annan ülevaate toimunud vaatlustest, intervjuudest ning nende tulemustest.

Kolmandas, analüüsi ja järelduste osas, vastan uurimuse eesmärgi püstitamiseks koostatud küsimustele. Vastused annavad ülevaate, milliseid sotsiaalsuse praktiseerimise ja arendamise võimalusi pakuvad koguduse koosolekud, kas ja kuidas sotsiaalsus erinevates kontekstides erineb ning kuidas Jehoova tunnistaja interpreteerib usu mõju sotsiaalsetele suhetele. Kokkuvõtte sisaldab uurimustöö tulemusi, uurija hinnangut tehtud tööle ning annab ülevaate töös kasutatud meetodite põhjendatusest.

I JEHOOVA TUNNISTAJAD – KES NAD ON?

1.1 Jehoova tunnistajate ajalugu

Jehoova tunnistajad peavad oma liikumise alguseks 1870. aastate algust, mil Charles Taze Russelli eestvedamisel moodustus Alleghenys (USA, Pennsylvania) piibliuurimisgrupp. (Watch Tower Bible and Tract Society 2001a: 6) Usuliikumise asutaja ning esimene juhtfiguur, Charles Taze Russell, saatis aastal 1881 esimesed misjonitöö tegijad Euroopasse. Russelli eestvedamisel kutsuti ellu ka Piibliuurijate ja Traktaatide Selts². Tema juhtimisel hakati õpetust laiematele rahvahulkadele levitama trükiste, raadio ning kino võimalusi kasutades. (Ringvee 2012: 12)

Aastal 1909, rahvusvahelise ulatuse saavutades, asus peakorter ümber praegusesse paika New Yorgis, Brooklynis. 1913 aastal avaldati jutlusi Ameerika Ühendriikides, Kanadas ja Euroopas neljas keeles. Avalikkusele paisati sadu miljoneid trükiseid, traktaate ja raamatuid. (Watch Tower Bible and Tract Society 2001a: 6)

Peale esimese usuliikumise rajaja surma võttis juhtimise enda kanda Joseph Franklin Rutherford (ühingu president 1916-1942). Just tema juhtimise ajal, 1922. aastal, pandi pearõhk ükselt-uksele kuulutustöö tegemisele. Üheksa aastat hiljem, 1931, sai piibliuurijate ametlikuks nimetuseks Jehoova tunnistajad. (Ringvee 2012: 13) Tunnistajad mainivad tema panuseks paljude muudatuste tegemist, sealhulgas „Vahitorni“ kõrval ajakirja „Kuldne ajastu („The Golden Age“) väljaandmist ning Jehoova tunnistajate eristamist ristiusu usunditest. (Watch Tower Bible and Tract Society 2001a: 7) McDowell ja Stewart aga rõhutavad, et Rutherfordi juhtimise ajal jagati Tunnistajad kahte kategooriasse.

---

² Jehoova tunnistajad ise nimetavad seda „Vahitorni Piibli ja Traktaatide Ühing“ (Jehoova tunnistajate ametlik veebisait http://www.watchtower.org/st/jt/article_01.htm)

Esimesse kuuluvad 144 000 „valitud“, kes on uuesti sündinud ning teise kategooriasse paigutatakse „suur rahvahulk“ ehk mittevaled, kes jäävad igavesti maa peale elama. (McDowell 2001: 59)

Nathan Homer Knorrist sai peale Rutherfordi järgmine Jehoova tunnistajate liider (ühingu president 1942-1977), kes pani rõhku haridusele ja asutas Gileadi piiblikooli, mis õpetas tulevasi misjonitöö tegijaid. Ringvee toob esile asjaolu, et just Knorri juhtimise ajal käsitleti tihti problemaatilist vere pühaduse õpetust, mis rõhutas vereülekannetest loobumise olulisust. (Ringvee 2012: 13)

Presidendi roll muutus seoses 1976. aastal toimunud reformiga, mille käigus liikus võim ja otsustamisõigus presidendilt juhtivale kogule. Sellega seoses ei maini isegi Jehoova tunnistajate endi veebileht järgmisi presidentide.

Peale Knorri surma sai Jehoova tunnistajate presidendiks Frederick William Franz, kellest kujunes Tunnistajate peaideoloog. Ühingu juhtimine liikus demokraatlikuma juhtimise suunas, juhtivkogu sai enam otsustamisõigust. (Altnurme 2002: 15) Milton George Henschel juhtis ülemaailmset Jehoova tunnistajate organisatsiooni aastast 1992 ning käesoleval hetkel on Vahitorni Seltsi president 1925. aastal sündinud Don Alden Adams. (Ringvee 2012: 14)

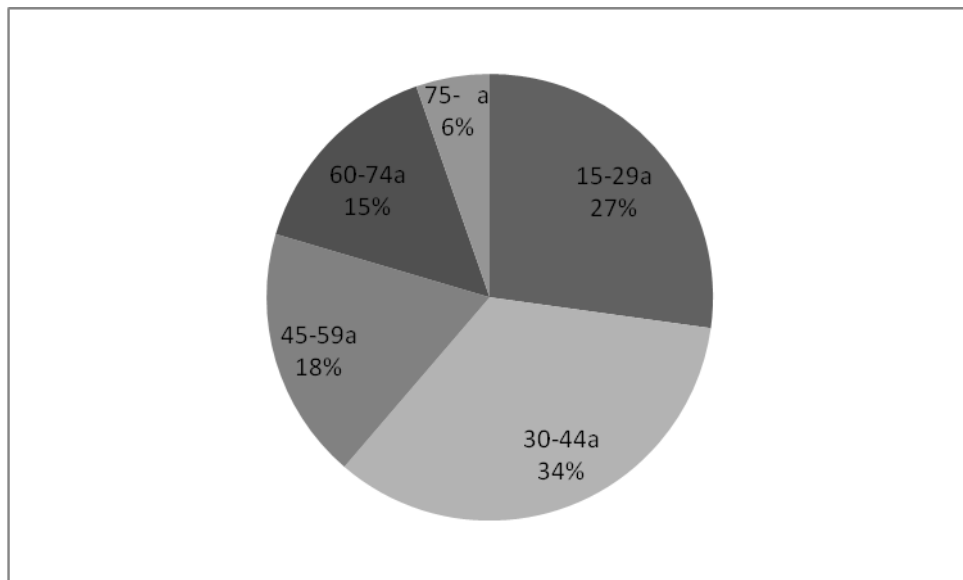
Isegi Tunnistajate suhtes kriitilised Josh McDowell ja Don Stewart märgivad, et 20. sajandil on Jehoova tunnistajate kasv olnud märkimisväärne võrreldes protestantlike denominatsioonidega. Autorite sõnul on peakorter varustatud uusima tehnoloogiaga, mis annab Jehoova tunnistajatele edumaa paljude teiste, nii kristlike kui ilmalike, trükiteostuste ees. (McDowell 2001: 57)

Altnurme kirjutab, et vähesel määral oli Jehoova tunnistajaid Eestis juba enne Teist Maailmasõda. Nõukogude okupatsiooni perioodil oli nende tegevus keelustatud. Kuna 1951. aastal küüditati rohkem kui 150 Jehoova tunnistajat Siberisse, olid nad sunnitud tegevust jätkama põranda all. Aastal 1990 hakkas Vahitorn Eestis taas ilmuma ning 1991. aastal registreeriti ametlikult esimene Jehoova tunnistajate kogudus. Sajandi vahetuseks oli Eestis 11 Tunnistajate kogudust. (Altnurme 2002: 17,18)

2000. aasta rahvaloenduse andmetel elas siin 3823 Jehoova tunnistajat, kellest 1064 olid mehed ja 2759 naised; 1824 eestlased, 1326 venelased, lisaks

673 teiste rahvuste esindajad (Eesti Statistika 2002). Jehoova tunnistajaid leidub kõigis Eesti maakondades, suurema arvulisemalt on neid Harju- ja Tartumaal. Nende vanuselist jagunemist võib pidada ühtlaseks (vt joonis 1)

Joonis 1: Eestis elavate Jehoova tunnistajate vanuseline jagunemine aastal 2000 (allikas: Eesti Statistika 2002)

1.2 Jehoova tunnistajate õpetus

Ringo Ringvee kirjeldab Jehoova tunnistajate õpetust ning toob välja olulised erinevused nende ja traditsiooniliste kristlike kirikute vahel. Ta ütleb, et Tunnistajate jaoks on piibel aktsepteeritud tõe allikas ning traditsioonid ja kombed, millel puudub pühakirjaline alus, tuleks hüljata. Erinevalt tõlgendatakse näiteks õpetust Jumalast, kus Jehoova tunnistajad erinevalt kristlikest usuliikumistest eitavad Kolmainsust piibllilise aluse puudumise tõttu. (Ringvee 2012: 15)

Igale Jehoova tunnistajate uskumusele vastab selle tõestuseks kirjakoht piiblist. Esimese uskumusena seisab Jehoova tunnistajaid tutvustavas brošüüris, et „Piibel on Jumala sõna ning tõde“. Eelnenud uskumusele järgneb arvukalt teisi, muude hulgas näiteks Jehoova tunnistajatele omane õpetus, et „Kristus suri piinapostil, mitte ristil“. (Watch Tower Bible and Tract Society 2001a: 13)

George D. Chryssides kirjutab, et kuna Tunnistajad püüdlevad kristluse originaalvormi taastamise nimel, on neile oluline taastada ka selle originaalsed kombetalitused ning eemaldada teised, mis aja möödudes on lisatud. Jehoova tunnistajad keelduvad näiteks jõule pidamast, kuna nende väitel pole tõendeid, et Jeesus sündis 25. detsembril ja kuigi täpset aega ei saa määrata, siis tõendid, mis eksisteerivad (näiteks karjused hoiavad oma karju öösiti väljadel), näitavad, et tegemist ei tohiks olla detsembriga. Veel olulisem on aga fakt, et 25. detsember valiti välja Jeesuse sündimise päevaks põhjusel, et see langes kokku Rooma Saturnalia festivaliga, mis on üks näide selle kohta, kuidas paganlus on kristlusest läbi imunud. Sarnane probleem on ka lihavõttepühadega, mis tuleneb paganate Eostre festivalist – kevade viljakuse festivalist. Kaks kombetalitust, mille Piiblist leida võib, on ristimine ja viimane õhtusöömaaeg. Jehoova tunnistajad toimetavad ristimist, et saada liikmeks ning see viiakse läbi tavaliselt koosolekusaalis. Teine kombetalitus on Mälestusõhtu – nii nimetavad Jehoova tunnistajad viimast õhtusöömaaega, mis toimub iga-aastaselt ja on nende kalendri tähtsaim päev. (Chryssides 2001: 102)

On oluline märkida Tunnistajate arvamust sünnipäevadest. Põhjused, miks sünnipäevi ei peeta, tulenevad osalt uskumusest, et on üsna ebasobiv enda sünni tähistada. Täpsemalt ütlevad nad, et Vana Testamendi käsikirjades on märgitud vaid kaks sünnipäeva ning mõlemal olid õnnetud mõjud. Selle asemel valivad Jehoova tunnistajad ühe suvalise päeva, mil vahetavad kingitusi, kuid seda kommertsilikkuse ning enesekesksuseta, mis nende arvates muidu on sünnipäevadega tihedalt seotud. (Chryssides 2001: 103)

Pulmad, kihlused ja pulma-aastapäevad on teised tähtsad pidutsemise põhjused, rõhutades väärtust, mille Tunnistajad abielule ja perekonnavalule panevad. Pulm pole mitte ainult kahe perekonna ühinemise akt, vaid see ühendab tervet kogudust, millest kõik osa võtavad ja koos pidutsevad. Jehoova tunnistajad pole karsklased ja alkohoolsed joogid on pidustustel olemas, kuid nad joovad mõõdukalt. Elustiili kohapealt usutakse traditsioonilistesse kristlaste väärtustesse, karskus on väärtustatud ning seksuaalsuhted luuakse ainult abielus olles. Abielurikkumine on suur distsipliini rikkumine ja selle tagajärjeks võib olla kogudusest „välja viskamine“. Tegu on tõsise juhtumiga liikmele, kes rikub

liikumise ideaale, talle lähenetakse vanemate liikmete poolt ja rikkujale antakse võimalus kahetseda, aga kui ka see ebaõnnestub, siis „välja viskamine“ on viimane abinõu. „Välja viskamine“ asetab endise liikme teistest eemale, sest liikmed ei pruugi suhelda usutaganejaga, ilma et nende usk saaks kahjustada. (Chryssides 2001: 103)

Jehoova tunnistajad elavad lõpu-aja ootuses. Chryssides kirjutab aga, et Tunnistajad panevad sellele doktriini aspektile vähem rõhku kui Russelli ja Ruthefordi ajal. Nad ootavad Harmagedooni lahingut, mil Kristus hävitab lõplikult Saatana. (Chryssides 2001: 100)

Jehoova tunnistajad usuvad, et maa jääb püsima igavesti ning kõik need inimesed, kes elavad Jehoova eesmärgile pühenduses, milleks on kauni maailma rajamine, võivad jääda elama alatiseks. (Watch Tower Bible and Tract Society 2001a: 14) Tunnistajad panevad lootuse ihulikule ülestõusmisele. Nad usuvad, et inimestest jääb universumisse jälg. Need, kes ei kahetse ja patuelu elavad, hävitatakse nii, et neist ei jää universumisse mingisugust märki. (Altnurme 2002: 16)

Tunnistajad ei pürgi üldiselt nii palju kõrgema hariduse poole kui teised. Nad ei kiida heaks „oravaratast“, mis tänapäeva ühiskonnas on valdavaks. Nad peavad maist püüet palju vähemtähtsaks kui maiseid muresid: neile on oluliselt eelistatum töötada Jehoova kuningriigi kui materiaalsete väärtuste heaks. Neid julgustatakse omama võimalikult vähe finantsilisi investeeringuid – kui need on tõepoolest lõpupäevad, siis pole mõtet säästa maise tuleviku jaoks, mis on üsna pea lõppemas. Kui Tunnistajatel on vajadus mõne oskuse järele, siis neid õpetatakse organisatsioonisiselt, näiteks koolitatakse neid ükselt uksele kuulutustöö jaoks, õpetatakse esitlusoskusi, piiblitundmist jne. (Chryssides 2001: 104)

Vaatamata lõpuaja ootuse ja väljavalituse õpetusele rõhutatakse, et Jehoova tunnistajad on samasugused inimesed nagu kõik teisedki. Jehoova tunnistajad tutvustavad ennast ja oma eesmärgi 2001. aastal väljaantud brošüüris järgmiselt: „*Nad tahavad olla sinuga sõbrad ning tutvustada sulle lähemalt ennast, oma tõekspidamisi, oma organisatsiooni ning seda, kuidas nad suhtuvad inimestesse ja maailma, kus me kõik elame.*“ Ka neil tuleb elus tegeleda levinud

probleemidega, olgu nendeks majanduslikud, tunnetuslikud või füüsilised mured. Nad tunnistavad, et nad pole eksimatud ega jumalikult täiuslikud, ka nemad teevad vigu ning eksivad vahel. Jehoova tunnistajad aga püüavad eksimustest õppida ning piiblit uurides on neil võimalus teha enda juures vajalikke parandusi ning oma käitumist muuta. (Watch Tower Bible and Tract Society 2001a: 3)

Eelpool öeldut kinnitab ka minu uuritav Mari, kes meie intervjuu käigus mitmel korral tõi esile asjaolu, et Jehoova tunnistajad on samasugused inimesed nagu kõik teisedki, kõigi oma soovide ja vajadustega. Tema sõnul peab iga Jehoova tunnistaja järgima oma sisetunnet ning tegutsema südametunnistuse kohaselt. Inimestena me oleme erinevad, seega on ka südametunnistus ja vaated religiooninormidele tihti sõltuvad konkreetsest isiksusest.

Kuna Tunnistajad keelduvad riigi hümni ajal püsti tõusmisest ning osalemisest sõjaväe teenistuses, võib kõrvalseisjatel tekkida mulje, et nad on seadusevastased. Ave Talts kirjutab oma magistritöös, et üldjoontes „*religioossed inimesed on väga seadusekuulekad*“ (Talts 2011: 66). Ka Jehoova tunnistajad püüavad kehtiva riigikorraga mitte vastuollu minna. Mari hinnangul on Jehoova tunnistajatest noormehed enamasti nõus alternatiivteenistusega, sest sõjaväekohustuse täitmine on Eesti Vabariigis kohustuslik ning sellest kõrvalehoidmine seadusega karistatav.

1.3 Jehoova tunnistajate retseptsioon

Alljärgnev põgus ülevaade on vaid illustratiivse tähendusega arusaamadest, mis leiduvad Jehoova tunnistajate kohta Internetis. Põhjalikum sisuanalüüs vääriks omaette magistritööd.

Jehoova tunnistajate kohta kirja pandut võib suhteliselt värvikaks materjaliks pidada. Piibliuurijate kohta on avaldatud informatsiooni erinevates väljaannetes, ajalehtedes ajakirjades, Internetis. Nende kohta käiv materjal võib olla lähenemisviisilt ja sisult väga erinev, kaldudes kohati isegi drastiliselt ühest äärmusest teise.

Tänapäeval leiab Internetist arvukalt kommentaare ja anonüümseid arvamusi Jehoova tunnistajate kohta. Vahitorni Piibli ja Traktaatide Ühing

(VPTÜ) on tihti leidnud negatiivset kajastamist. Siinkohal mõned värvikamad näited.

„VPTÜ hoiab jehoova tunnistajaid (JTd) range kontrolli all ning keelab neil osavõtu sellistest tavatoimingutest nagu vereülekannete tegemine, sünnipäevade ja muude tähtpäevade pidamine (sh. jõulud, lihavõtted ja emadepäev), hääletamine, riigilipu heiskamine ja sõjaväeteenistus. Nende piirangute abil ehitab VPTÜ müüri jehoova tunnistajate ja ülejäänud ühiskonna vahele.“

(Valeõpetused 2012), kirjaviis muutmata

Antud tsitaat ilmestab mitmete inimeste arvamust Jehoova tunnistajate kohta. Siinkohal oleks paslik küsida, kas see müür, mis Jehoova tunnistajaid ja ülejäänud ühiskonda väidetavalt eraldab, on pärssivalt mõjutanud ka Jehoova tunnistajate sotsiaalseid suhteid?

„Sotsiaalses plaanis soosib Jehoova tunnistajate ridade täienemist inimeste vaimne peataolek, igatsus raamide järele, soovimatus analüütiliselt ja kriitiliselt mõelda.“ (Saarna 1996)

Seda kommentaari lugedes võib tekkida arvamus, et inimene, keda saab pidada religioosselt vaadelt Jehoova tunnistajaks, tohib määratleda kui rumalat, kitsarinnalist ning piiratud mõtlemisvõimega isikut.

Eelpool kirjapandu on vaid väga tagasihoidlik osa sellest, mida tunnistajate kohta on öeldud. Igaühe vabaduseks on omada isiklikku arvamust ning see avalikult välja öelda, kuidas sellesse suhtuda, on samuti indiviidide subjektiivne otsustus. Töö autor soovib antud informatsiooni välja toomisega näidata, kuivõrd suur ja sügav kuristik laiutab inimeste, kaasmaalaste arvamuste vahel. Jehoova tunnistajad ise aga endasse negatiivse suhtumise pärast probleemi ei näe ning on arvamusel, et raskustele vaatamata saadakse kenasti hakkama.

Jehoova tunnistajaid eristab tavakristlastest või üldse tänapäeva ühiskonnas elavast „tavalisest“ inimesest arusaam vere pühadusest. Sellest lähtuvalt keelduvad nad toidust, millest pole eraldatud verd, näiteks eestlastele traditsiooniline jõuluroog, verivorst. Toidust ehk veelgi tähtsam on, et Tunnistajad keelduvad vereülekannetest isegi juhul, kui see päästab inimese elu. Jehoova tunnistajate, nende veendumuste ja usu teemadel on ka meedias rohkelt juttu olnud, seda mitte alati positiivses võtmes.

Ajakirjanduse veergudel on Jehoova tunnistajad endale mitmeid kordi negatiivset tähelepanu tõmmanud. Üheks levinud temaatikaks selle usugrupiga

seoses on vereülekannete teema. Tihti, kui jutuks tulevad Jehoova tunnistajad, märgitakse nende puhul kohe ära, et tegemist on inimestega, kes keelduvad vereülekannetest ega luba kõneall olevat protseduuri ka oma lähedastele.

Jaan Väljaots kirjutab Õhtulehes Eestis toimunud õnnetust juhtumist, kus Jehoova tunnistajad õigustasid oma usule tuginedes vereta ravi ning mille tulemusel väike tüdruk suri. (Väljaots 2001) Selle sama juhtumiga seoses on Postimehe ajakirjanik, Tiiu Pöld, kirjutanud, kuidas prokuratuur kaalub võimalust lisaks arstidele kohtu alla anda ka reesuskonfliktiga sündinud tüdruku Jehoova tunnistajatest ema ja isa. (Pöld 2000)

Lisaks Eestis toimunule kirjeldatakse ka mujal maailmas Tunnistajate veendumustega seotud juhtumeid. Kristin Aasmaa kirjutab Õhtulehes juhtumist, kus alles viieteistaastane Jehoova tunnistajast noormees loobus vereülekandest ning suri. Tegemist oli Briti noormehega, kes õnnetuse tagajärjel kaotas palju verd, kuid oma religioossetele veendumustele kindlaks jäädes valis surma. (Aasmaa 2010)

Ehk on paratamatu asjaolu, et pigem just kurvad, väga tõsised ja traagilised juhtumid meedia kanalite kaudu kajastamist leiavad. Tihti järgneb sellele ühiskonna kriitika ja hukkamõistva suhtumise väljendamine. Eelnevale, pigem negatiivse hoiaku kajastamisele, toon järgnevalt välja ka paar rõõmsamat sõnumit. Ajakirjanduses on leidnud kajastamist Jehoova tunnistajate peetavad iga-aastased konvendid. Möödunud aastal, 24. juunil 2011.a. kajastati Tartu Postimehes, et „*Jehoova tunnistajate suurokogunemine koondab Tartusse üle 2000 uskliku.*“ Selle rohkearvulise kogunemise käigus ristitakse uusi liikmeid, lisaks käsitletakse kõnede, usutluste ning lavastuste abil piibli ettekuulutusi ja tänapäeva tähendust. (BNS 2011)

LõunaLehe veebiväljaanne kajastab, et Jehoova tunnistajad andsid Tartus toimunud suurokogul välja võrkeelse trükise pealkirjaga „Kas sa soovisid teedäq tötöt?“ Informatsiooniks on veel lisatud, et „Jehoova tunnistajate käes on trükituima ja tõlgituima ajakirja rekord, sest „Vahitorni“ trükiaarv on 42 miljonit 188 keeles.“ (LõunaLeht.ee 2011)

Ka jõulupühadega seonduv on Jehoova tunnistajaid silmas pidades kirjutavasse meediasse jõudnud. Detsembrikuus 2007 kirjutati saarlaste

päevalehes „Saarte Hää!“ , miks Tunnistajad jõule ei pea (SH 2007). Artiklis vastab huvipakkuvale küsimusele Jehoova tunnistajate kogudusevanem Tõnu Ling, et nad ei soovi tähistada püha, mis on päritolult mittekristlik.

Mitmeid artikleid on ilmunud kiiresti kerkivate kuningriigisaalde kohta. Argo Soolep kirjutas „Põhjarannikus“ jutu selle kohta, kuidas Jehoova tunnistajad ehitavad kiirkorras Jõhvi kogudusehoone. „*Kaheksa päevaga valmib Jehoova tunnistajate hulgas kuningriigisaaliks kutsutav kogudusehoone, milles hakkavad asuma saal ning hoonet korras hoidva perekonna eluruumid.*“ (Soolep 2002). Sarnaseks näiteks on Järva Teatajas kajastamist leidnud lugu kohalikust uuest usumajast, mida ei püstitatud paari päeva jooksul, vaid hoopis kolme kuuga. (Reinberg 2008) Kuningriigisaalide püstitamise kohta on ajakirjanduses mitmeid näiteid, nende kõrval aga on ajakirjas „Kroonika“ põnev lugu Toomas Edurist, kes loobus karjäärist maailma kuulsaimas jäähokiliigas põhjusel, et hakkas tegema Jehoova tunnistaja kuulutustööd, mida ei tasustata. (Kroonika 2001)

Erinevaid artikleid ja arvamusi lugedes kohtab mitmesuguseid seisukohavõtte Jehoova tunnistajate ning nende veendumuste kohta. Paljudele pahatahtlikele ja solvavatele kirjutistele vaatamata, ilmub ka mitte hukkamõistvaid arvamusi. Palju inimesi, rohkelt subjektiivseid arvamusi. Eelnevalt kirjutatud inimeste erineva suhtumise kohta, Tartu Ülikooli usuteaduskonna tudengite poolt mõned näited, kus nad annavad hinnangu oma tähelepanekutele koosolekute vaatlusel toimunu kohta.

Tartu Ülikooli tudeng Helena Väljan kirjutab 2009.a. tehtud kodutöös, et peab Jehoova tunnistajaid väga avatud, sõbralikeks ning kokkuhoidvateks inimesteks. Koosolekutel käiakse koos peredega ning kedagi ei jäeta kõrvalseisjaks. Ka veedetakse koos perega vaba aega ning harrastatakse sporti. Kõigil on kombeks oma mõtteid ja vaateid avaldada, seda ei keelata kellelegi. „Vahitornist“ loetu põhjal ning selle üle arutlemisel võtsid julgelt sõna ka vene rahvusest inimesed, nad tegid seda vene keeles. Isegi juhul kui kõigest aru ei saadud, ei pandud seda pahaks, sest olulisemaks peetakse osaduse tunnet. Väljan mõönab, et luterlikus kirikus on ka pärast aastast käimist talle enamus liikmeid võõraks jäänud. Veel üllatas teada Jehoova tunnistajate kuningriigisaalis käijate

rohkus. „*Kuigi uusususund, millesse üsna halvasti suhtutakse, oli see kaks korda suurem kui minu kogudus.*“ (Väljan 2009)

Anneli Aavastik. ütleb 2003.a. Jehoova tunnustajate kohta tehtud töös, et ootas enda suhtes pigem suuremat tähelepanu. Teda ja tema kaaslast küll vaadati, kuid seejärel jätkati oma teed, neile suuremat tähelepanu osutamata. Aavastiku sõnul oli see veidi ootamatu, kuna ta oli arvamisel, et Jehoova tunnustajad on pigem pealetükkivad kui distantseeritud. (Aavastik 2003)

Margo Saaremets kirjeldab 2007.a. tehtud väliuurimuses, kuidas ta märkas positiivsust, et oli Jehoova tunnustajate hulgas viibinud ning teda oodati ka järgnevatel kordadel tagasi. Saaremets kirjutab lühidalt sellest, kuidas koosolek kulges ning avaldas tunnustust Jehoova tunnustajate sotsialiseerimise ning viisakuse kohta. „*Meeldiv oli kogeda sellist avatust.*“ (Saaremets 2007)

Kirjutatust nähtub, et inimeste arvamused on erinevad, samas väljendab religiooniuuringute vanemteadur dr. theol. Lea Altnurme paljude teistegi uurijate seisukohta: „*Seni kui uusususundeid nähti eelkõige kui probleemi, uuritigi neid sellest aspektist lähtuvalt. Siiski sai üsna varakult sotsioloogidele selgeks, et uusususunditega seoses küsitakse küsimusi kirikuliidrite või skeptiliste intellektuaalide elitaarselt positsioonilt, millele vastuste otsimine ei ava uuritavat fenomeni adekvaatselt. Praegu vaadeldakse uusususundeid pigem kui religiooni pideva, loomuliku teisenemise ja muutumise protsessi ühte aspekti.*“ (Altnurme 2012: 10)

Eelpool loetust nähtub, et kuningriigisaalides nähtu ja kogetu üllatab inimesi ja seda ka positiivses mõttes. Uurijate, teoloogide, sotsioloogide teemale lähenemise muutus võib kanduda edasi ka paljude teiste inimeste suhtumisse. Inimeste võime empaatiliselt mõelda, mida ka Chryssides rõhutas, võib anda üllatavaid tulemusi usugrupi veendumuste mõistmisel.

II UURINGU KIRJELDUS

Nagu sissejuhatuses kirjutasin, kasutasin andmete kogumiseks juhtumiuuringu strateegiat. Sirje Virkus kirjutab, et juhtumiuuringu (*case study*) puhul on peamiseks analüüsiühikuks üksikjuhtum“(Virkus 2010). Käesoleva töö puhul ongi tegemist konkreetse üksikjuhtumiga, kus uurija püüab ühe Jehoova tunnistaja näitel selgeks teha, kuidas usk ning selle praktikad mõjutavad Tunnistaja sotsiaalseid suhteid tema enda hinnangul.

Juhtumiuuringuks vajalike andmete kogumisel olen kasutanud M.-L. Laheranna soovitusi „kasutada mitmest allikast pärinevaid andmeid, mis võimaldab triangulatsiooni“ (Laherand 2008: 83). Andmete kogumisel on kasutatud intervjuusid ning vaatlusi, lisaks on töös kasutatud elektronposti teel saadud informatsiooni nii uuritavalt kui temaga seotud inimestelt.

Valiidsuse tagamiseks juhtumiuuringus rõhutatakse mitmetest erinevatest allikatest pärinevat informatsiooni, et selle toel toimuks triangulatsioon. Triangulatsiooni kaudu on võimalus saavutada andmete täiustunum ning suurem pilt, mis kasvatab nõudeid kvaliteedile. (Hamilton 2011) Hamilton ütleb, et erinevate lähenemisnurkade kasutamine ja materjali kogumine annab juhtumiuuringule suurema kvaliteedi ning lisab järeldele kaalu.

Virkuse sõnul on teadustöö protsessis tähtsaimaks reegliks uurimiseetikast kinnipidamine. Ta rõhutab, et kahjustada ei tohi osaleja(te) huve, osalejaid peab olema teavitatud uuringu eesmärkidest, uuringus osalemine peab olema vabatahtlik ning tuleb kindlustada informatsiooni anonüümsus ja konfidentsiaalsus. (Virkus 2010)

2.1 Uuritava tutvustus ja valiku põhjendus

Mari näol on tegemist 20-aastase noore neiuga. Ta on omandanud keskhariduse ning hetkel õpib kutset ametikoolis. Sellel kevadel on tal plaan kool lõpetada, praktika on edukalt juba läbitud, jäänud on veel lõpueksamid.

Mari on oma pere vanim laps, peale ema ja isa kuulub nende perre veel noorem õde, kes hetkel omandab keskkaridust. Mari elab oma perest eemal, teises Eesti linnas, koju satub ta suhteliselt harva – umbes üks kord kuus. Ühiselamus Mari ei ela, vaid üürib korterit koos omaealise kogudusekaaslasega. Sarnaselt Mariga on tema ema ja noorem õde Jehoova tunnistajad, isa ning samuti teised lähisugulased (Mari vanavanemad, tädi) nende religioosseid veendumusi ei jaga. Mari ja tema ema sõnul see asjaolu mingil tasandil probleeme tekitanud pole.

Oma tüdruku iseloomustades toob ema kuuldavale vaid kiidusõnu. Tema näol peegeldub rahulolev naeratus ning häälest ja sõnadest kostub positiivsus ning uhkus tütre üle. Sarnaselt emaga iseloomustab ka kursuse juhendaja Marit kui tublit noort inimest. Ta ütleb, et tegemist on vaikse ja tagasihoidliku isiksusega, kes on sulandunud seltskonda ning ei eristu teistest kuidagi. Mari on alati vastutulelik, abivalmis ja kohusetundlik ning saab koolikollektiiviga hästi läbi.

Mari on osalenud ka mitmetel kutsevõistlustel ning olnud neil edukas. Tema saavutusi on kajastatud ja tunnustanud meediaväljaandes ning kutseõpetaja hinnangul on tegemist kohusetundliku ja korrektse neiuga, kes oma püsivuse, täpsuse ning hea närviga kaasvõistlejatele tõsist konkurentsi pakub.

Informanti saab minu kui töö autoriga suhtlemisel iseloomustada kui sümpaatset, vastutulelikku ja sõbralikku inimest ning seda on aru saada juba tutvumisel. Kokkulepitud kohtumistele saabus ta õigeaegselt, elektronkirjavahetust pidades olid tema vastused alati korrektselt vormistatud ning palutud kuupäevaks mulle saadetud.

2.2 Uuringu etapid

Materjali kogumist magistritöö tarbeks alustasin 2011.a. sügisel, septembrikuus, kui osalesin kursusel „Uurimismeetodid religioonipedagoogikas“. Esimesed juhtnöörid ja kogemused omandasin tänu kursusekaaslastega läbitehtud ja harjutatud intervjuudele, neid hiljem üheskoos juhendajaga analüüsid ja märkmeid tehes.

Oktoobri lõpupäevil läksin esimest vaatlust tegema Jehoova tunnistajate kuningriigisaali. Selle peamiseks eesmärgiks oli kontakti saavutamine

respondendiga. Esmase vaatluse käigus kogusin andmeid selle kohta, kuidas minu informant käitub ja suhtleb, kui aktiivne ta koguduse keskel on, missugune tegutsemine teda ning samuti teisi Jehoova tunnistajaid koosolekul üldiselt, iseloomustab. Seal olemine ja ümbritseva kogemine oli eriliselt huvitav ja põnev, sest uurijale oli Jehoova tunnistajate kuningriigisaalis viibimine esmakordseks kogemuseks (vt lähemalt ptk 2.3 Sotsiaalne suhtlemine koguduse koosolekul).

Ajaliselt järgnes esimesele vaatlusele kuningriigisaalis intervjuu, mis toimus kohvikus ning kuhu tuli kaks informanti. Usutluse käigus õppisin lähemalt tundma oma intervjuueeritavat, mil ma esitasin talle poolelise tunni vältel küsimusi, millele mõlemad tüdrukud heameelega pikki ja põhjalikke vastuseid andsid. Transkribeeritult tuli meie vestlusest neliteist lehekülge trükitud teksti, mida me järgnevate seminaride käigus analüüsisime ning mille tulemusena oma uurimuse tarbeks uusi mõtteid kogusin. Lisaks juba toimunud vaatlusele ja intervjuule, vahetasime uuritavaga telefoni teel lühisõnumeid ning pidasime edasiste plaanide osas kirjavahetust elektronposti teel. (Vt lähemalt ptk 2.4 Jehoova tunnistaja interpreteering sotsiaalsetele suhetele usu mõjust lähtuvalt.)

Järgmine vaatlus toimus 16. veebruaril informandi argipäevases koolikeskkonnas, kus ta peale keskkooli lõpetamist kutset omandab. Vaatluse eesmärgiks oli jälgida uuritavat ning teha märkmeid tema suhtlemise ja sotsiaalsete oskuste kohta ning märgata erinevusi koguduse ja kooli kontekstist lähtuvalt. Peale vaatlust pidasin kirjavahetust uuritava kursusejuhendajaga ning osakonnajuhatajaga, et paluda Mari iseloomustust ja õpetajate poolset kommentaari tema käitumise ja kursusekaaslastega läbisaamise kohta, et seda hiljem autori märkmetega võrrelda. (Vt lähemalt ptk 2.5 Usu mõjust sekulaarses kontekstis.)

Mõistmaks veel paremini uuritava seisukohti ning vaateid, pidasin oluliseks paluda luba intervjuu tegemiseks ka Mari vanematega. Suheldes informandiga sain nõusoleku kontakteerumiseks emaga, lahkesti anti ka meiliaadress ning telefoninumber. Telefoni teel leppisimegi kokku kohtumise intervjuu tarbeks. See ei olnud uurija hinnangul keeruline, vastupidi, meeldiva ja sõbraliku suhtumisega ema oli esimese küsimise peale nõus kohtuma ning vestlema, ka intervjuu lindistamine oli aktsepteeritud. Kohtumine leidis aset päev

pärast koolivaatlust, ehk reedel, 17. veebruari keskpäeval. (Vt lähemalt ptk 2.6. Peresisesed sotsiaalsed suhed ja usk vastastikusel mõjus.)

Märtsikuu oli materjali süstematiseerimise ning kirjapanemise kuu, arutledes ning olukorda analüüsides otsustasin veel kahe erineva vaatluse kasuks. Kuna Jehoova tunnistajad käivad koosolekul lisaks pühapäevale ka nädala sees, tundus vajalik teha kaks osalusvaatlust kuningriigis, mõistmaks, kas, kui palju ja mil määral erineb informandi käitumine koolikeskkonnas nähtust.

Aprilli alguses toimus teine vaatlus kuningriigis ja nädalapäevad hiljem veel teinegi, sest argipäevane koosolek on oma sisult pühapäevasest erinev. Hiljem oli seega võimalus erinevate vaatluste andmeid omavahel võrrelda, informanti, tema käitumist ja suhtumist jälgida ning analüüsida. (Vt lähemalt ptk 2.3 Suhtlemine koguduse koosolekul, ptk 2.7 Koguduse koosolekul õpetatavad sotsiaalsed oskused, ptk 2.8 Ülevaade koguduse ja kooli vaatlustest ning intervjuudest.)

Kogu uurimuse tegemise vältel analüüsisin Mari suhtlemisstiili, vaadeldes teda kooliõpilase, koguduseliikme, tütre ja ühiskonda kuuluva kodaniku positsioonilt. Püüdsin leida erinevusi ning sarnasusi ja need aspektid ka välja tuua. Seitsme kuu vältel, mil Mariga kokku puutusin, sain temalt huvitavat ja vajalikku informatsiooni noore Jehoova tunnistaja kohta, õppisin teda lähemalt tundma, saades aimu tema usu, veendumuste ning maailmapildi kohta. See töö oli mulle põnev ja hariv kogemus, andes suurepärase võimaluse mõista ühiskonnas eksisteerivaid maailmavaatelisi erinevusi.

Järgnevalt selgitan igat etappi lähemalt, kirjeldades protseduuri, uurijapoolseid märkusi ja vastava etapi tulemusi. Iga etapi sissejuhatuses toon ära selle uurimisküsimuse. Protseduuri all tutvustan ma, kus ja kuidas intervjuu või vaatlus aset leidis. Uurijapoolsetes märkustes toon ma välja oma tähelepanekud protseduuri läbiviimisega seoses. Kirjeldan toimunut ning heidan põgusa pilgu mind vallanud emotsioonidele, mis võisid otseselt või kaudselt mõjutada ka antud uuringu tulemusi. Tulemuste juures kirjeldan kokkuvõtvalt kõnealuse andmekogumisetapi jooksul saadud andmeid minu esitatud uurimisküsimusele.

2.3 Suhtlemine koguduse koosolekul

Informandi leidmise, temaga kontakti saavutamise ning kokkulepete sõlmimise vajadusest lähtuvalt läksin Jehoova tunnistajate kuningriigisaali, kus mulle avanes võimalus ka esimene vaatlus teha. Vaatlesin, kuidas uuritav käitub ja suhtleb koguduse koosviibimisel võrreldes teiste koguduse liikmetega ning missuguseid suhtlemise võimalusi pakub koguduse koosolek.

Teise vaatluse tingis vajadus teada saada, kas koosolekud on struktuuri poolest erinevad või sarnased. Sellest lähtuvalt jälgisin, kas suhtlemise ja sotsiaalsete oskuste aspekti silmas pidades märkan midagi uut ja täiendavat.

2.3.1 Protseduur

Helistades Interneti avarustest leitud Jehoova tunnistajate telefoninumbri, mis esialgu ei vastanud ning millelt mõne minuti pärast tagasi helistati, saavutasime kokkuleppe pühapäevase kohtumise asjus kuningriigisaalis, kus Tunnistajad iganädalasi koosolekuid peavad. Kohtumisele minnes olin end varustanud diktofoniga, et seda vajaduse ja võimaluse tekkimisel kasutada. Panin kirja ka mõned aspektid, mida vaatluse käigus jälgida, näiteks selle, kuidas ja kui aktiivselt Jehoova tunnistajad võõra inimesega esmakordse kontakti loovad.

Vaatlus leidis aset 2011.a. oktoobrikuu lõpus, rahulikus ja sügiseses Eestimaa linnas. Olin varem telefoni teel kohtumise koguduse vanemaga kokku leppinud, nüüd näis, et mind juba oodati kuningriigisaalis. Kuna Jehoova tunnistajad omavahel väga tihedalt lävivad ning seega üksteist suhteliselt hästi tunnevad, märgati mind kohe ja näidati võõra tulija vastu üles aktiivset huvi.

Mind võeti hästi vastu, teretati ja tutvustati. Siis selgus, et mind peetakse ekslikult hoopis ajakirjanikuks, kes on tulnud oma silmaga vaatama, mida ikka päris täpselt need Jehoova tunnistajad teevad. Kordasin juba telefonis öeldut, et ma olen Tartu Ülikooli tudeng ning tulin oma magistritöö tarbeks materjali koguma ning sooviksin vestelda mõne tütarlapsega ja paluda temalt luba intervjuu tegemiseks. Selle peale kutsus mind vastu võtnud härrasmees kaks tüdrukut ja palus neil minu eest hästi hoolitseda.

Minu hinnangul toimus neidude valik koguduse liikmete hulgast juhuslikkuse alusel. Sel hetkel kui oma soovi avaldasin, juhtusid just kõneall olevad tütarlapsed minu ja mind vastu võtnud meesterahva vaatevälja ilmuma. Hiljem sama härrasmehega vesteldes selgus, et valik osutuski juhuslikuks, kuigi ta tõdes, et tegemist on väga tublide ja hakkajate noorte inimestega ning seetõttu ta julgeski neid mulle soovitada.

Kuningriigisaalis avanes hea võimalus ka teiste Jehoova tunnistajatega põgusalt vestelda ning mõtteid vahetada. Kogegin Tunnistajate poolset avatust, sõbralikkust ning suurt huvi enda vastu. Inimesed astusid mu juurde, ulatasid käe, naeratasid ning tervitasid rõõmsalt. Kogegin positiivseid emotsioone kõigi nende kümne minuti jooksul, mil saali minekut ootasin. Seejärel suundusime koosolekusaali, võtsime istet ja olimegi valmis pühapäevase koosviibimise alguseks.

2.3.2 Uuriija märkused

Antud kohtumine toimus suheteloomisfaasis, mille tulemusel lootsin saavutada vastastikuse usalduse ja hea suhte aluseks oleva baasi. Kuna mulle oli see esimene kogemus Jehoova tunnistajate keskel, siis kajastuvad ka minu emotsioonid ja tähelepanekud pikemalt.

Esimest vaatlust tegema minnes valdas mind teatav hirm. Võib ausalt väita, et ma isegi kartsin ning jõudsin vaikselt oma peas kahetseda, et olin üldse antud teema valinud. Siiski läksin kokkulepitud päeval kuningriigisaali. Kuna seminaris oli olnud juttu ka sellest, et usalduslikku kontakti on üldjuhul hõlpsam saavutada kui uurija ja uuritav on samasoolised, siis olin kindlal veendumusel, et pean leidma mõne tütarlapse, kes on nõus mind aitama. Uurimuse seisukohalt oli oluline saavutada respondendiga vastastikku usalduslik läbisaamine. Tütarlapsed suhtusid minusse hästi, olid lahked ja sõbralikud. Me liikusime koos saali, kus istusime esimeses reas, mind paigutati kahe tüdruku vahele. Laulude ajal seisime ning „Vahitorni“ lugedes ja kommenteerides näidati mulle näpuga ette, kus parasjagu järg asub. Saalis viibides tundsin endal paljude inimeste pilke, mis on sarnane olukord sellele, kui sõidad bussis piletita ja tunned, et kõik vaatavad sind.

Ma olin märkmete tarbeks kaustiku kaasa võtnud, kuid sinna märkmeid ma eriti teha ei saanudki. Istusin kahe Jehoova tunnistaja vahel, oma isiklikku ruumi oli umbes kakskümmend sentimeetrit. Pelgasin üleüldse midagi kirjutada, sest ei tahtnud, et nad seda näevad.

Koosoleku jooksul veidi julgust kogununa, tundsin end peale selle lõppu juba paremini. Lisaks oli mul hea meel, et tüdrukud nõustusid lahkelt intervjuueeritavateks tulema. Adusin, et mind saadab informatsiooni ja huvitava materjali kogumisel edu.

Koosoleku juhataja tundis kõiki saalis olnud inimesi nägu- ja nimepidi, ka lapsi, samuti olid omavahel tuttavad koosolekul viibinud piibliuurijad. Järelikult tundub täiesti mõistetav, et mind kui uut inimest ja selles seltskonnas tundmatut, vaadati. Kui minu pilk mõne teise silmapaariga kohtus, siis naerutati ja noogutati tervituseks vaikselt pead – üpriski põnev kogemus päris esimest korda Jehoova tunnistajate kuningriigisaalis viibides. Peale koosolekut leppisime tüdrukutega intervjuu tarbeks uue kohtumise kokku. See polnud raske, mul ei tulnud nende veenmiseks vaeva näha. Olin rahul, et nii vastutulelikud ja sõbralikud tüdrukud minuga kohtuma soostusid.

Kuna tüdrukud olid tulnud koos ning minuga vestlemise ajalgi seisid üksteise kõrval, otsustasin spontaanselt, et esimese plaanitava intervjuu tarbeks kutsun kohale mõlemad Tunnistajad. Uurimuse õnnestumise eesmärgil tulevad kasuks mõlema respondendi arvamused, sest sel viisil on intervjuueeritavatel võimalus teineteist täiendada ning avada vestluse käigus erinevaid aspekte.

Teine vaatlus toimus 8. aprillil, minu välitööde lõpufaasis. Vaatlus leidis aset pühapäeval koosolekul. Kuna jõudsin kuningriigisaali enne informandi saabumist, avanes hea võimalus ka teiste Jehoova tunnistajatega põgusalt vestelda ning mõtteid vahetada.

Sel korral kogesin taas Tunnistajate poolset avatust, sõbralikkust ning suurt huvi minu isiku vastu. Inimesed astusid mu juurde, ulatasid käe, naeratasid ning tervitasid rõõmsalt. Kogesin positiivseid emotsioone kogu vähese aja jooksul, mil Marit ootas. Kui ta saabus, suundusime saali, võtsime istet ja ootasime koosoleku algust. Eelnevalt juba vaatlusi teostanuna olin enesekindlam, ega tundnud enam varem kogetud hirmu, kuna seekord oli juba informandiga

kohtumine kokku lepitud ning enam polnud vaja uurija kohalviibimisega seoses selgitustööd teha.

Vaatlus kulges sarnaselt eelmise korraga, kuigi seekord oli uurijal tunduvalt rohkem isiklikku ruumi – sai teha märkmeid, kirjutada ja mõelda, polnud tunnet, et keegi hingab kogu aeg kuklasse. Võrreldes eelmise korraga tundsin end ka palju vabamalt, võõristusest tingitud pinget enam polnud.

Huvitav tähelepanek oli seegi, et minuga vestlema tulnud inimesed teadsid, kellega on tegemist ja mis asjus kuningriigisaalis viibin. Järelikult informatsioon koguduseliikmete seas levis, sest minu töö vastu tunti mitmel korral huvi. Tunnistajad olid tänulikud, et soovin nende seisukohti ning religioosseid veendumusi teada, et olen neile avatud. Vestluse käigus rõhutasin mitmel korral, et oma tööga soovin ennekõike avardada enda ja teiste silmaringi ning rõhutada tolerantse suhtumise vajalikkust. Sain vastuseks, et Jehoova tunnistajad soovivad täpselt sedasama. Minusse suhtuti kui uurijasse, see tähendab, et mingisugust survestamist või uurija mõjutussoovi ma ei täheldanud.

2.3.4 Tulemused

Vaatluste tulemusel selgus, et kuningriigisaalis pühapäeviti peetavad koosolekud on rahvarohked (umbes 120 inimest) ning neist võetakse aktiivselt osa. Enamus istepinke olid hõivatud. Eespool Jehoova tunnistajate kohta avaldatud informatsiooniga nagu oleks Jehoova tunnistajate maailmavaade seosetu, nõustuda ei saa. Pigem iseloomustab neid väga kindel maailmavaateline ühtsus, mida koosolekutel aktiivselt väljendatakse.

Koosolek kulges mõlemal korral sarnast struktuuri järgides. Kõigepealt kõlas laul, seejärel kõne, kirjakoht piiblist, Vahitorni lugemine, lõpulaul ning lõpupalve.

Koosolek pakub sotsiaalselt igati aktiivset osavõttu. Osaliselt on see tingitud koosviibimise struktuurist lähtuvalt. Koosoleku pidaja annab kõigile soovijatele sõna, esitades läbiloetud materjali kohta küsimusi. Vastata tohivad kõik inimesed, sealhulgas ka lapsed. Seda võimalust koguduse liikmed aktiivselt ka kasutavad, saades tunnustavat tagasisidet. Minu hinnangul annab see inimestele julgust ning osadustunnet, sest nähtu ja kogetu põhjal tunduvad

Tunnistajad sotsiaalsete ning üttehoidvate inimestena, kes julgelt kogudusevanema küsimustele vastavad.

Tüdrukud olid kuningriigisaali tulnud koos. Nad on samaealised ning üürivad koos korterit, kuna mõlemad on pärit teisest Eestimaa linnast. Neid seob peale Jehoova tunnistajaks olemise ka sõprus.

Tüdrukud on aktiivsed koguduseliikmed. Nad laulavad sarnaselt teistega kõvahäälselt kõiki laule kaasa ning tõstavad julgelt kätt, kui soovivad kogudusevanema küsimustele vastata. Mõlemad tüdrukud said vastamiseks ka sõna. Neidude näol on tegemist kohusetundlike Tunnistajatega, sest kodune töö „Vahitornist“ on neil korralikult ette valmistatud. Vajalikud kohad on piiblis ära märgitud, lisaks on „Vahitorni“ artikkel läbi töötatud ning vajalikud laused alla joonitud. Et tegemist on sõbralike ja sotsiaalsete inimestega nähtub sellestki, et teise koguduseliikme väike tütar minu uuritava lähedust otsib, istudes tema süles ning vaikse häälega midagi kõrva sosistab.

Mari käitus ka teisel vaadeldud koosolekul uurijale ootuspäraselt. Olles temaga poole aasta vältel kokku puutunud ja suhelnud, joonistus uuritavast juba selge profiilipilt - sõbralik, tasakaalukas, avatud meelega ning ihu ja hingega oma usku väljendav noor Jehoova tunnistaja. Tema käitumine ei erine oluliselt uurija poolt varem nähtust ja kogetust. Mari jagas oma lauluraamatut, kui kogudus laulis, osutas kirjakohtadele piiblis ning näitas sõrmega järke, kui üheskoos „Vahitorni“ tsiteeriti. Kõnet ning „Vahitorni“ lugemist jälgitakse väga pühendunult, keegi ei aja omavahel päevakajalistel teemadel juttu.

2.4 Jehoova tunnistaja interpreteering sotsiaalsetele suhetele usu mõjust lähtuvalt

Töö eesmärki ning uurimisküsimust silmas pidades oli järgnevaiks etapiks intervjuu läbiviimine. Usutluse käigus selgitasin välja, kuidas kirjeldab uuritav usu väljendumist tema igapäevaelus ning kuidas ta tajub teiste inimeste poolset suhtumist endasse.

2.4.1 Protseduur

Olin ette valmistanud mõned põhiküsimused, mida tahtsin kindlasti uuritavatelt küsida (LISA 1) Lisaks oli kaasa võetud diktofon, et hiljem intervjuud üle kuulata ning transkribeerida. Eelnevalt intervjuueerimisoskusi lihvinud ning harjutanud uurijana oli ettevalmistus piisav, et olla julge, sõbralik ning püüdlik vestluspartner informantidele.

Kohtumise intervjuuks olime silmast silma kohtudes kaks päeva varem, mil käisin kuningriigisaalis esimest vaatlust tegemas, kokku leppinud. Kuna mind olid vastu võtnud kaks tüdrukut ning ka terve koosoleku vältel istusin nende kõrval, siis otsustasin intervjuule kutsuda mõlemad inimesed. See andis mulle võimaluse märgata ja tajuda, kumb neist oleks minu uuringut silmas pidades huvitatud, koostööaldis ning avatud partner.

Intervjuu toimus kohvikus, kus me saime neutraalsel pinnal segamatult ja vabas õhkkonnas vestelda. Tutvustasin uurimisprojekti, milles ma osalen ning andsin neile teada, et soovin antud teemaga edasi tegeleda, et sellest saaks juhtumiuuringul põhinev magistritöö. Selgitasin oma töö eesmärgid ning puudutasin aspekte, miks see mulle kui uurijale on oluline. Leppisime intervjuu kestuseks kokku kaks täistundi, mis välistasid intervjuu käigus liigse kiirustamise ning survestatuse.

Selgitasin intervjuueeritavatele, et meie usutlust transkribeerides muudan ära nende nimed ning olen hoolas ja tähelepanelik mulle usaldatud informatsiooniga ümber käimisel. Usutluse salvestasin diktofonile, paludes selleks eelnevalt luba. Nõusoleku saanud, lülitasin aparadi tööle, et midagi olulist kaduma ei läheks, õnneks see vestlemises niiõelda esinemiskrampi ei tekitanud.

Peale intervjuud hankisin lisainformatsiooni elektronkirjavahetuse teel. Palusin Marilt hinnangut tema sotsiaalsete suhete kohta usu mõjust lähtuvalt. Mari saab enda ja teiste sõnul sotsiaalselt hästi hakkama, võib väita, et isegi väga hästi. Selle põhjuseks võib pidada nii tema iseloomuomadusi kui ka Jehoova tunnistajaks olemist. Minu kui uurija isiklikust kogemusest lähtuvalt oli terve magistritöö tegemise vältel Mariga väga meeldiv suhelda ja kohtuda, mõtteid vahetada ning erinevaid kokkuleppeid saavutada.

2.4.2 Uuriija märkused

Intervjueeritavad olid noored õppurid samast koolist, head vestluspartnerid, rääkisid palju ja tundus, et avasid end meeleldi. Ma ei pidanud infot neilt välja kangutama. Sellest lähtuvalt ma otsustasingi, et nemad jäävad mu uuritavateks ning oma töö koostamise eesmärgil kohtun nendega veel edaspidigi. Magistritöö kontseptsiooni läbi mõeldes ja kirja pannes otsustasin siiski ühe intervjueeritava kasuks, sest tahtsin koguda laiapõhjalist taustinfot. Lisaks seadis aeg omad piirangud ning ühe subjektiga tegelemine tundus uuringu seisukohalt mõistlikum lahendus.

Põhjuseks, miks valisin informandiks just Mari, osutus asjaolu, et ta oli väga jutukas, sõbralik ning andis põhjalikke vastuseid kõigile küsimustele. Mulle tundus, et ta soovib enda Jehoova tunnistajaks olemise aspekte hea meelega avaldada. Ta oli nõus kohtuma ka edaspidi ning vastama uurimusega seotud küsimustele.

Laherand möönab, et „nii vestluses kui ka intervjuus mõjutavad osapooled teineteist“ (Laherand 2008: 176). Kuna minu hinnangul oli intervjuu edukas, siis julgen arvata, et mõjusime üksteisele julgustavalt. Väljendusin ausalt ja selgelt, põhjendades oma eesmäärke. Vestluspartnerid olid avatud ja rääkisid meeleldi, jutu käigus ei tekkinud piinlikke või kohmakaid vaikusmomente.

Informantide näoilme väljendas intervjuu ajal sõbralikkust. Kuna silmside oli meie vahel kogu aeg olemas, andis see tunnistust mõlemapoolsest huvitatusest ning tähelepanelikust kuulamisest. Kohvikule omasele taustahelile vaatamata ei olnud ma sunnitud häält tõstma. Uuriija arvamus kohaselt oli selle põhjuseks asjaolu, et küsimused said kõik põhjalikud vastused ning aluspind, millelt uurimusega edasi minna, oli saavutatud.

Asjaolu, et informante oli kaks, osutus rikastavaks. Peale minupoolse küsimuse esitamist, hakkas üks neiu vastama ning teine kuulas tähelepanelikult, peale seda aga lisas veel omapoolse kommentaari või mõne isikliku seisukoha. Viisakate inimestena üksteise kõne ei katkestatud ega jutule segavalt niiöelda „sisse ei sõidetud“. Kuna respondentide näol oli tegemist ühest kandist pärit kahe sõbrannaga, siis minu hinnangul mõjus see teineteist toetava ja täiendava asjaoluna.

2.4.3 Tulemused

Järgnevalt toon välja intervjuu tulemusena selgunud informatsiooni. Kuna see oli mulle esimeseks intervjuuks Jehoova tunnistajaga, siis avanes võimalus nende kohta rohkem teda saada ning sellega seoses oma silmaringi avardada. Intervjuu tulemusel joonistus välja neli suuremat teemat, mille kaudu on võimalik käesolevas juhtumiuuringus ühte Jehoova tunnistajat tutvustada, pakkudes seeläbi võimalust vastava usugrupi esindaja maailmapildist aimu saada.

Usk väljendub nende igapäevaelus kõiges, elamine ja tegutsemine toimub piibli põhimõtete järgi.

Meelelahutuse valik toimub südametunnistuse ja konkreetse inimese sisetunde järgi. Mari ütleb järgmist: „*Piiblis otseselt keelatud ei ole, et sellised peod ja asjad on lubatud, et siis tulevadki need põhimõtted mängu, et mis liiki, et mis seal toimub näiteks*“. Purjujoomist ja liiderlikke eluviise taunitakse, väljakutsuva ja kohatu riietuse kandmist õigeks ei peeta. Jehoova tunnistaja elu kulgeb ühest küljest konkreetseid juhiseid järgides (piibel) ja teisalt igatühe südametunnistuse järgi. Mari arvamus on,

„et igaühel on erinev südametunnistus ja et hästi palju on neid asju, mis piiblis ei ole konkreetset keeldu, vaid tuleb südametunnistuse põhjal otsustada. Mõnel lubab südametunnistus rohkem teha ja teisel lubab vähem teha. Et jah, siis tuleb vaadata, et teisi ei hakkaks hukka mõistma selle peale. Näiteks ongi, et mõned peod, et õllesummer, et mõnel ei lubagi südametunnistus sinna minna aga teisel jälle lubab, et see on nagu täiesti normaalne“.

Lisaks käitumisele väljendab siivsust ja viisakust ka Jehoova tunnistajate riietumisstiil. Iganädalastel kuningriigisaalis toimuvatel koosolekutel kannavad meesterahvad enamasti ülikonda ja lipsu ning naisterahvad eelistavad seelikut või kleiti. Väljakutsuvat ja liigselt paljastavat riietust ei soosita. „*Terve oma eluga me toome nagu austust Jumalale ja anname temast tunnistust, ka enda välimusega*“, ütleb Mari.

Jehoova tunnistaja ja mitte Jehoova tunnistaja elukorralduses esineb mitmeid olulisi erinevusi, kuid see ei takista normaalset toimimist ja hakkamasaamist ühiskonnas.

Jehoova tunnistajaid tuntakse ühiskonnas tihti just ekstreemsete näidete tõttu sellest, kui nad pole lubanud endale või oma lähedastele teha vereülekandeid. Samuti on keelatud enda vere loovutamine. Küll aga on lubatud kasutada alternatiivset meetodit, mis tähendab, et vajaduse korral ühendatakse inimesega aparaat, mis töötleb tema enda vere läbi ja suunab selle siis jälle inimesele tagasi. Vereülekandest keeldumise kohta on olemas vastav dokumendivorm, mille Jehoova tunnistajad meditsiiniastutusse minnes täidavad.

Neiude arvates on verega seotud veel teinegi eluline teema, nimelt toit. Jehoovatunnistajad keelduvad toidust, mis sisaldavad verd, näidetena jõulutoidud verivorst- ja kääk. Keeldumise põhjus on sama, mis vereülekande puhul. Tüdrukud rõhutavad Jehoova tunnistajate veendumust, et veri on Jumala silmis püha ning see sümboliseerib elu, sellepärast ei tarvitata seda toiduks. Sea- ja loomaliha seevastu on aga söömiseks lubatud.

Kolmanda aspektina toovad informandid välja sõjaväe-, riigilipu- ja hünni teema, mis Jehoova tunnistajaid teistest eristab. Riiklikel pühadel, erinevatel kogunemistel ning aktustel ei austata püstitõusmisega riigilippu ega laulda kaasa Eesti Vabariigi hünni. Sõjaväealiseks saanud Jehoova tunnistajatest noormehed ei täida sõjaväekohustust, selle asemel on nad enamasti nõus alternatiivteenistusega mõnes hoolekandeesutuses, näiteks hooldekodus või lastekodus, kus nad juhtkonna nõusolekul aitavad personali. Mari lisab veel juurde:

„Piiblis on öeldud, et tuleb alluda nendele valitsevatele võimudele, et me nagu seadusega ei taha ikkagi vastuollu minna, et täidame kõiki neid seaduseid, mis ühiskond ja riik on andnud. Aga et lihtsalt selle koha pealt, kus inimeste seadus ja Jumala seadus lähevad vastuollu, seal me pigem, kindlasti tahame täita Jumala seadust“.

Kindlasti on ka jõulud ja sünnipäevad teemad, mis Jehoova tunnistajatega seoses esile kerkivad. Nad on loobunud mõlema tähtpäeva pidamisest, tuues põhjuseks nende paganliku tausta. Sünnipäev ei oma mingisugust tähtsust, see on tavaline nädalapäev nagu iga teinegi. Jõulude ajal ei tooda kuuske, mida koos perega ehtida ega toimetata teisi traditsioonilisi tegevusi.

Usk mõjub inimestele ja suhetele positiivselt. Usk on lähedaste ja usalduslike suhete eelduseks.

Küsimuse peale, kuidas usk mõjutab Sinu suhteid lähedastega, vastas informant, et mõjutab hästi. Ta lisab:

„meie läbisaamine inimestega on palju parem, mõistlikum. Kui me järgime piiblit, siis seal on öeldud, et armasta oma ligimest nagu iseennast ja siis selles suhtes küll palju lihtsam on näiteks kui mingid lahkavused või probleemid tekivad, nende põhimõtete järgi nagu lahendada neid.“

Mari sõpradeks on saanud eelkõige teised kogudusekaaslased ja Jehoova tunnistajad üle Eesti. Samuti on head suhted koolis kursusekaaslastega, kuid nendega suheldakse pigem koolikontekstis. Vabal ajal on eelistatud teiste koguduseliikmete seltskond.

„Väljaspool kooli näiteks väga palju koolikaaslastega ei suhtle, sel ajal pigem kogudusekaaslastega, et kaaslaste mõju on tegelikult ikka päris tugev, et kogudusekaaslastega läbi käies saame me seda head mõju, et see siis aitab nagu endal kah paremini kindlaks jääda.“

Mitte Jehoova tunnistajatest klassiõed, kellega Maril olid lähedasemad suhted tekkinud, kutsusid teda aeg-ajalt koos vaba aega veetma. Siis tundis ta vahel, et neile on raske ära öelda, samas tõdeb ta, et mingi aja möödudes lihtsalt mindi erinevaid teid pidi. *„Põhimõtted olid nii erinevad, et sõprussuhtel polnud nagu kindlat alust, et tegelesime erinevate asjadega ja ootasime elult eri asju ja selles suhtes mul ei ole kahju.“*

Suhete probleeme tuleb Mari sõnul ette pigem nendega, kes pole Jehoova tunnistajad. Ta möönab, et

„nemad tihti ei saa nagu aru, miks me just mingit konkreetset otsust just niimoodi tegime. Et mul oli näiteks, et kui eriala valik oli, et vanaema väga ootas, et ma läheksin ülikooli ja isa ka kindlasti mõtles, et ma lähen ülikooli ja mu isa on ise kah ülikoolis käinud. Ja siis kui ma ütlesin, et ma lähen kutsekooli, siis vanaema küll oli väga üllatunud ja ütles, et kuidas siis niimoodi, sa ei saa ju tööd. Aga mina otsustasin kutsekooli kasuks just sellepärast, et esiteks on mul rohkem aega, et ülikoolis läheb päris kaua, et seal on palju rohkem tööd vaja teha, et siis oleks jäänud mul vähem aega näiteks selle kuulutustöö tegemiseks. Keskenduda tahan usu ja enda tugevana hoidmiseks, sellepärast otsustasin kutsekooli kasuks.“

Narrimisi ega kiusamist usu tõttu pole Mari tundnud ei nooremas kooliastmes, ega ka nüüd, kutsekoolis. Ta ütleb, et inimesed on teadlikumaks ja mõistvamaks muutunud ning see on meeldiv pööre asjade käigus.

Eelarvamused Jehoova tunnustajate kohta on meie ühiskonnas suhteliselt tugevad.

Nad tajuvad pahatahtlikku suhtumist ja soovivad, et eelarvamusi oleks vähem. See asjaolu oli ka üheks põhjuseks, miks uuritav nii lahkesti oli nõus minuga kohtuma ja oma seisukohti ning vaateid avaldama. Kuigi informant pole enda sõnul kiusamist ega diskrimineerimist tundnud, on ta kokku puutunud eelarvamusliku suhtumisega ning tema huvides on seda muuta. Ta toob intervjuu käigus näite, kus ta kirjeldab, kuidas reageerisid tema kursusekaaslased saades teada tema religioosse kuuluvuse kohta.

„Näiteks nendel samadel klassiõdedel, varem on nad küll kokku puutunud Tunnustajatega, et neil on ukse taga käidud ja siis nad ütlesid ka, et nendel on jäänud mulje kui sellistest pealetükkivatest inimestest, et tulevad ukse taha ja pressivad sisse ja siis sunnivad rääkima. Et päris paljudel on ikka selline eelarvamus.“

Eelarvamused on tinginud Mari arvates osalt asjaolust, et Jehoova tunnustajad tunnevad hirmu selle pärast, mida teised inimesed neist mõtlevad.

„Päris tihti on just see, et endal on just see suurem hirm, et mida teised mõtlevad ja kui see välja tuleb, siis nad ei mõtlegi midagi erilist. Aga no hirm on küll alguses, et jah, et kuidas inimesed sinusse suhtuvad, kui nad saavad teada ...aga noh, kogemused on näidanud, et päris hästi on läinud.“

Kuultustöö kui sotsiaalne treening

Jehoova tunnustajaks olemisega kaasneb oma usu väljendamine ning kuulustöö tegemine, et viia rõõmsat sõnumit Jehoovast veelgi rohkemate rahvahulkadeni. Et see saaks edukalt toimuda, viiakse üle maailma väga paljude paikade kuningriigisaalides läbi ühtsel õpetusel rajanevat teenistuskooli programmi. Nimetatud kooliprogramm valmistab ette miljoneid Jehoova tunnustajaid edukaks ja aktiivseks Jehoova sõnumi kuulutajaks, mis eeldab neilt sotsiaalset suhtlemist.

Goleman kirjutab, et *„just nüüd, kui teadus on avastanud, kui olulised on positiivsed suhted, paistavad inimlikud kontaktid olevat üha suuremas ohus.“* (Goleman 2007: 15) Igapäevane Interneti kasutamine ja selle vahendusel suhtlemine on tänapäeval asendanud paljudele varasema tavapärase läbikäimise. Me ei tea kui suur on see sotsiaalne kahju, millest Goleman kõneleb. Pöörates nüüd pilgu jällegi Jehoova tunnustajate poole, näeme, et selle religioosse

maailmavaate järgijad pole nii tugevasti tehnoloogia „imede“ võrku takerduma jäänud. Tunnistajad eelistavad pigem vahetut kontakti, silmast silma suhtlemist, sest sellel põhineb nende „tööpõllu“ harimine.

Kontakti loomine ja esmane reaktsioon Tunnistajasse

Järgnev informatsioon on respondendilt saadud elektronkirjavahetuse tulemusena ning kajastab tema hinnangut Jehoova tunnistajatesse suhtumise kohta esimesel kohtumisel kuulutustööd tehes.

Mari sõnul toimub ükselt uksele käies esimese asjana, kui inimene ukse avab, kindlasti tervitamine ning lühidalt enda ja kaaslaste tutvustamine (nt *"Tere, mina olen Mari ja minuga on kaasas ..."*). Olenevalt inimesest ja olukorrast Mari vaatab, kas hakkab kohe oma mõeldud esitlust tegema või saab inimesega niisama alguses rääkida. Näiteks maal või eramajades käies kiidab ja kommenteerib ta ilusat majapidamist või kui inimene tuleb uksele väikese lapsega, siis küsib ta lapse nime, vanust ning suhtleb temaga. Mari sõnul muutuvad inimesed üldjuhul seejärel vabamaks ning võivad tajuda, et Jehoova tunnistaja on neist isiklikult huvitatud. (Mari 24.04.2012)

Kuulutustööd tehes on Mari kogunud väga erinevaid inimeste poolseid reaktsioone. Ta ütleb, et mõnikord ei saada kohe ust lahti tehes aru, kellega on tegemist ja peale tutvustamist ilmnevad erinevad reaktsioonid.

„On neid, kes, kui nad aru saavad, et oleme Tunnistajad, ütlevad järsult/kurjalt/tüdinenult ära või panevad sõna lausumata ukse kinni. Enamasti öeldakse kohe viisakalt ära. Mõni kuulab esitluse ära ja tuleb vestlusega kaasa, kuid ei soovi, et me tagasi tuleksime. Osad kutsuvad kohe sisse, aga mõned ei tee ust üldse lahti.“ (Mari 24.04.2012)

Töös varem kajastatud aspekt inimeste eelarvamuste ja erinevate hoiakute kohta leiab taaskord kinnitust ka Mari kogemuses. Ta leiab aga, et üldiselt on inimesed Jehoova tunnistajate poolt kuulutatava sõnumi, mitte konkreetsete isikute vastu.

„Näiteks paljud ütlevad, et me võime rääkida ükskõik mis teemal, ainult mitte piiblist. Kehahoiakust ja näoilmeist saab kõige rohkem aru. Mõned soovivad meile edu ja ütlevad, et me teeme väga tänuväärset tööd. Aga on ka neid, kes soovivad selle ära lõpetada ja midagi "targemat" teha.“ (Mari 24.04.2012)

Vaatamata sellele, et suur osa inimestest Jehoova tunnistajate uskumustest midagi kuulda ei taha, jätkatakse aktiivselt kuulutustöö tegemist. Mari hinnangul

ütleb tema ükselt uksele käimise kogemuse põhjal kolmel neljandikul juhtudest inimene kohe esimesel korral ära, nii et sinna ta teist korda tagasi ei lähe. Veerand inimestest on sellised, kelle juurde läheb ta ka teist korda, kusjuures teise korraga langevad nendestki veel pooled ära. (Mari 24.04.2012)

Inimestepoolsest, tihti väga negatiivsest hoiakust hoolimata, leiab Mari, et kuulutustöö tegemine on siiski väga oluline ning moodustab suure osa tema kui Jehoova tunnistaja elust.

„Mõnikord on küll tunne, et hirm on suurem ja ei julge minna, aga sellisel juhul aitab palve ja teadmine, et ma ei pea seda tööd tegema üksi. Eriti hea tunde tekitab see, kui inimesel endal on mõni küsimus ja ma saan talle piiblist sellele vastuse näidata. Ma tunnen, et kuulutustööd tehes ma saan anda oma panuse väga tähtsas töös ning tuua sellega heameelt Jehoovale. Ja kui ma ise kogen kuidas Ta aitab ja õnnistab seda tööd, siis kasvab innukus seda teha veelgi.“

Kokkuvõtteks

Intervjuu tulemusel selgus, kuidas ja mil määral usk Jehoova tunnistaja elus igapäevaselt avaldub. Minu respondent väljendas selgelt, et kogu oma elu, käitumise ja ka riietumisstiiliga tahab ta avaldada austust Jehoovale. Igapäevane tegutsemine toimub piibli, mis on kõige aluseks, põhimõtteid järgides.

Informatsioon, mis inimestele Jehoova tunnistajatega seoses tavaliselt esimeses järgus meenub, on sünnipäevade ja jõulude mitte tähistamine. Vaatamata asjaolule, et Jehoova tunnistajate elukorralduses esineb olulisi erinevusi, saavad nad enda sõnul hästi hakkama vaatamata ka ühiskonnas levivatele eelarvamustele ning teatavale negatiivsele hoiakule. Informant tõdes, et Jehoova tunnistajad ise pelgavad, mida teised inimesed neist arvavad, kuid tihti selgub, et midagi halba ei mõeldagi.

2.5 Usu mõjust sekulaarses kontekstis

Järgneva vaatlusega püüdsin aru saada ja selgitada, kuidas mõjutab usk Jehoova tunnistaja käitumist ning suhtlemist koolikontekstis. Viibides respondentiga koos tema igapäevases keskkonnas, soovisin koguda andmeid selle kohta, kas ja mil määral tema käitumine on teistsugune kahte erinevat konteksti

silmas pidades – koguduses ja koolis – ning kuivõrd eristub ta oma klassikaaslastest. Tegemist oli Meri-Liis Laheranna „Kvalitatiivne uurimisviis“ loetu põhjal loomulikus keskkonnas toimunud avaliku mitteosaleva vaatlusega, mida oma olemuselt ja sisult võib pigem mittesüsteemaliseks pidada. (Laherand 2008: 225)

2.5.1 Protseduur

Teatavasti tuleb enne koolivaatluse tegema minemist sõlmida rida kokkuleppeid, et uurija kohalolu ja tegevus ei häiriks ega ohustaks mingilgi määral õpilasi, õpetajaid ega kooli juhtkonda. Minu uuritav teatas mulle juba esimese küsimise peale, et temal pole selle vastu midagi, kui ma kooli teda vaatlema tulen. Seejärel pöördusin kooli direktori poole, kes mu elektronkirja veel samal päeval vastava eriala, kus õppis minu uuritav, kursusejuhendajale edastas. Siit edasi suhtlesin elektronposti teel kursuse juhendajaga kolm nädalat, paludes temalt võimalust tulla kooli üheks päevaks vaatlust tegema. Tema pidi sõlmima kokkulepped õpetajatega, kes konkreetsel nädalapäeval antud erialaga õppetööd läbi viivad. Päevad läksid, vahetasime kirju, leppisime kokku kuupäevi ja kellaegu, et nii mulle kui kooliperele sobiv päev leida. Lisaks vajasin õpetajate nõusolekut.

Kolmenädalane kirjade vahetamine kursusejuhendajaga tulemusi ei andnud ning nädal aega enne minu vaatluseks väljapakutud kuupäeva läks kursusejuhendaja puhkusele, jättes võimaluse mul isiklikult osakonnajuhatajaga kokkulepe saavutada või vaatlus määramata ajaks edasi lükata. Selle peale helistasingi osakonna juhatajale, tutvustasin end ja rääkisin lühidalt oma koolikülastussoovi eesmärgist. See tähendab seda, et rääkisin vaatluse vajalikkusest pedagoogilise lõputööga seoses. Mainimata jätsin teadlikult asjaolu, et jälgin muu hulgas ühte konkreetset tütarlast. Uurija osalise vaikimise tingis konfidentsiaalsuse nõue ning uuritavale antud lubadus teda mitte diskrimineerida või tema olukorda koolis ebaseeldivaks muuta.

Osakonnajuhataja oli kohe lahkesti nõus mind vastu võtma ning minu eest õpetajatega kõik vajalikud kooskõlastused saavutama. Olin kooli oodatud 16. veebruaril, hommikul kell üheksa. Kooli saabudes tutvustasin end õpetajate toas

olnud inimestele. Rääkisin taaskord lühidalt oma tuleku eesmärgist. Siis selgus, et osakonnajuhataja oli unustanud minu tulekust õpetajatele rääkida, kooskõlastustest rääkimata. Kuna ma olin juba kohal ja õpetajatega kontakti saavutanud, nendega koos kohvigi joonud, siis lubati mind lahkesti tundidesse.

Vaatlus toimus esimesel nädalal peale talvist koolivaheaega, 09.00 – 14.15. Kuna tegemist on täiskasvanud õppuritega, siis lärmi ja sagimist on minimaalselt. Tundidesse ei hilinetud. Vaatluse käigus viibisin kahes erinevas õppehoones, liikudes ühest majast teise, tuli läbi teha kümneminutiline jalutuskäik. Mõlema koolimaja klassiruumid olid soojad ja valged, hästi õhutatud, puidust laudade ja toolidega.

Tegu oli rahuliku klassiga, kus tehakse rohkelt nalja. Õpetaja on nooremapoolne ja sõbralik naisterahvas. Õpilased tulevad klassi, Mari märkab mind, naeratab, teretab ja viipab käega. Mina teen sedasama.

Seejärel tutvustan ennast, ütlen, et olen TÜ magistrant ja vaatlen pedagoogilise lõputöö asjus klassi, rohkem ma midagi ei täpsusta. Minu kohalolekule avaldatakse poolehoidu, öeldakse isegi, et tule veel ja võta keegi teinegi kaasa.

Täna on kohal kaheksa õpilast (neli noormees ja neli tütarlast), täisealised inimesed, kõik kaheksateistaastased ja vanemad. Tunnis valitseb vaba ja sundimatu õhkkond. Hakatakse tegema grupitööd kahes rühmas, neli pluss neli õpilast. Minu uuritav istub rühmas kolme poisiga. Teises grupis kolm naist ja üks mees, selles grupis on jutukamad inimesed. Lobisevad ka muust peale vajaliku. Mari grupp seda ei tee.

Kooli minnes olen ettevalmistanud lihtsa tabeli, et vaatlust oleks hõlpsam teha. (LISA 2) Tabelisse kirjutasin mõned tema kohta käivad iseloomulikud sõnad. Need sõnad on valitud uurija varasemate kokkupuudete kogemuse põhjal uuritavaga.

2.5.2 Uurija märkused

Koolivaatlusega seoses hämmastas mind asjaolu, kuidas info ei liigu või seda lihtsalt unustatakse edasi anda. Kui kõik kooskõlastused olid olemas ja ma lõpuks kooli jõudsin, selgus, et need õpetajad, kelle tundidesse ma minema pean,

ei tea mu tulekust midagi. See seik õnneks probleeme ei toonud ja kooskõlastuste puudumisele vaatamata lubati mind tundidesse.

Pean vaatlust kordaläinuks, sest sain pikalt ja põhjalikult informanti, erinevaid situatsioone tunnis ja vahetunnis ning õpilaste ja õpetaja suhtlemist jälgida. Minu hinnangul on õppurite näol tegemist erinevas vanuses noorte inimestega, kes teavad, miks nad kooli on tulnud ning mida saavutada soovivad. Vahetunnis (esimene vahetund, liikusime ühest hoonest teise) tuleb minu uuritav ise minu juurde ja alustab vestlust, räägime sellest, kuidas möödus tema praktika ja sellest, et nüüd ta hakkab jälle koolirütmiga harjuma. Klassiruumis ma temaga ei rääkinud, sest ilmselgelt on teistel võimalus meie vestlust kuulata ning kuna ma ei tea, kuidas ta oleks reageerinud, ei läinud ma temaga lobisema, kui õpetaja lahkus ja kell teist vahetundi näitas.

Kõne alla võib tulla klassi mõjutamine minu kohalviibimisega. Samas pean seda minimaalseks, sest õpilased olid teemas sees ja töötasid aktiivselt kaasa. Keegi ei tundunud liigselt erutunud, korrarikkumisi polnud, õpetaja oli nendega rahul ning tänas heade vastuste eest. Klass suhtus minusse hästi, minuga vesteldi põgusalt ja naeratati (vahetunnis). Peale tundide lõppu küsin Mari käest koridoris (me lahkusime klassiruumist koos), et kuidas ta ennast täna koolis tundis. Ta vastas, et nagu tavaline koolipäev ikka, selgitas, et kodune töö oli tal tegemata seoses eelmise korra puudumisega. Ta ütles, et sellised nende tavalised teooria-koolipäevad ongi.

2.5.3 Tulemused

Põgusa vestluse käigus hindab respondendi kursusejuhendaja klassi kui hästi toimivat kooslust, öeldes, et õpilaste omavahelised suhted on head. Tema sõnul on tekkinud seltskonnad, kes suhtlevad üksteisega tihedamalt ja neid, kes on vaiksemad ning hoiavad omaette.

Mari alustab kõnelust tunnis ilma sunnita, st õpetaja ei küsinud teda nimeliselt, palus lihtsalt grupist kellelgi vastata. Teiste klassikaaslastega võrreldes on Mari käitumiselt viisakas, eeskujulik, ei nihele ega lobise niisama. Ta räägib kõva ja selge häälega, minu hinnangul on ta meeldiv õpilane õpetajale ja kaasõpilastele. Ta töötab kaasa, kirjutab, kuulab, vastab ning küsib. Vajadusel

suhtleb pinginaabriga. Suhtlus on vaba ja rõõmus, näen teda aeg-ajalt naeratamas. Korra peab ta õpetajale vabandama, kuna ta eelmisel tunnil puudus ning kodune töö oli seega tegemata. Ta teeb seda viisakalt ja rahulikult. Õpetaja ei tekita sellest probleemi. Kui klassis keegi tunni teemal õpetajaga suhtleb, siis Mari pöördub näoga kõneleja poole, kuulab ja töötab kaasa. Kui teemast libisetakse kõrvale ja hakatakse vaidlema, siis Mari sellega kaasa ei lähe, küll aga kuulab, mida teised räägivad. Ma ei märganud, et grupis esineks temapoolset algatusvõimet. Päevakajalistel teemadel ta kaasa ei lobise, pigem kasutab seda aega õpiku uurimiseks, nagu mõni teinegi samas klassis. Võrreldes oma klassikaaslastega on ta vaiksem, tagasihoidlikum, samas tähelepanelik; kui tehakse nalja, naerab kaasa või muigab. Samuti võib teda usinaks konspekterijaks pidada.

Klassis on kaks väga aktiivset õpilast – üks poiss ja üks tüdruk, kes vaidlevad ja jagelevad pidevalt. Teised nendega kaasa ei lähe, ka Mari mitte. Kui õpetaja esitab küsimuse, siis kaks aktiivsemat hakkavad kohe vastuseid andma, Mari ja ülejäänud klass nii elavad pole.

Olen temaga kokku puutunud enne kirjeldatud kohtumist kaks korda, esimest korda Jehoova tunnistajate kuningriigisaalis, teisel korral kohvikus intervjuud tehes. Lisaks sellele oleme vahetanud kaks SMS-i ja suhelnud elektronposti vahendusel. Määratlesin teda kui sõbralikku, avatud ja väga head suhtlejat. Koolivaatlusel tajun teda tõsisena. On võimalus, et see on tingitud esimesest vaheajajärgsest koolinädalast, esimesest tunnist ning sellest, et on alles hommik.

Kõik vaatlustabelis esinevad sõnad iseloomustavad Marit ka täna. Ta vestleb lahkelt oma rühmakaaslastega, tehes seda minutite möödudes järjest enam ja enam. Aktiivsus ilmneb mõõdukalt, ta pole pealetükkiv, räägib vajadusel, niisama ei lobise. Kui õpetaja palub rühmaliikmetel oma vastused öelda, vastab Mari teistega samapalju.

Lisaks panin vaatlustabelisse eelnevalt ka mõned vastandsõnad, näiteks vaikne, kinnine ja tagasihoidlik. Täna märkangi, et võrreldes kaasõpilastega ongi Mari vaiksem, kinnisem ja tagasihoidlikum. Minu varasemast kogemusest temaga suhtlemisel oli see mõnevõrra üllatav. Koguduse konteksti ja meie esimese intervjuu põhjal olin arvamusel, et ta on pigem aktiivne kui tagasihoidlik.

Lisaks jälgisin suhtumist ja meelsust klassiruumis – klass suhtub temasse hästi, pinget ma ei täheldanud, samas temaga aktiivselt dialoogi ei astuta. Mari suhtub oma klassi sõbralikult, vastumeelsust või tõrksust kellegi suhtes ma ei märganud. Kui tahta vastata küsimusele, kellega ja kui palju Mari suhtleb, siis olen arvamusel, et võrdluses paari klassi aktiivsema inimesega, suhtleb ta vastavalt vajadusele kõigiga, kuid pigem vähem ning vaoshoitult.

Käitumuslikult on ta uurija hinnangul rahulik, naeratav, õpetaja suhtes tähelepanelik, jälgib huviga klassiruumis toimuvat, kuulab klassikaaslast rääkimas ka tunnivälisel teemal, ise sellesse sekkumata, tunnis tegeleb tunni asjadega, kõrvalist tegevust uurija ei täheldanud. Mari paistab klassi ühe liikmena, kelle käitumine teiste omast oluliselt ei erine.

Kokkuvõtteks

Kirjeldatud vaatlusega püüdsin välja selgitada, mil määral Jehoova tunnistaja käitumine erineb koguduses ja koolis ning kas ja kuidas tema usk avaldub sekulaarses kontekstis.

Vaatluse tulemusel selgus, et Mari näol on tegemist viisaka, tubli ja eeskujuliku täiskasvanud õppuriga. Minu hinnangul ta teistest kaasõpilastest välise käitumise poolest oluliselt ei erine. Sõbraliku ja kohusetundliku inimesena on ta endale teadvustanud, miks ta kooli on tulnud.

Ametikoolis, kui enamasti sekulaarses keskkonnas, inimese usk või religioossed vaated tavaliselt kajastamist ei leia. Mari Jehoova tunnistajana koolikontekstis teistest õpilastest kuidagi ei eristu, tema maailmapilt ja vaated ei avaldu. Usk kui sisemine veendumus või maailmavaade jääb pigem inimese enda teada. Marit saab iseloomustada vaikse ja tagasihoidlikuna, ka tema Jehoova tunnistajaks olemine jääb enamusele koolikollektiivile teadmata. Kuigi minu vaatluse ajal Mari oma usust koolis ei rääkinud, tunnistab ta hilisemas kõneluses, et aeg-ajalt leiab ta võimalusi oma usu väljendamiseks, olgu selleks siis kodutööde tegemine, kirjandite kirjutamine või mõne kursusekaaslasega juhuslikult alanud vestlus.

Käesolevast nähtub, et sekulaarses koolikeskkonnas ning Jehoova tunnistajate koosolekutel avaldub Mari usk erinevalt. Esimeses jääb see esialgu

varjule, ootama õiget aega ja võimalust avalikustumiseks, teises aga ootuspäraselt veendunud Jehoova tunnistaja oma vaateid tagasi ei hoia.

Paljude inimeste arvamus ning Interneti vahendusel leviv hoiak nagu oleks Jehoova tunnistajad naiivsed ja pealetükkivad inimesed, muutub minu hinnangul küsitavaks väiteks. Mari on üheks vastupidiseks näiteks. Meelevaldse üldistamise tagajärjel kiputakse „silte kleepima“ Jehoova tunnistajatele kui grupeeringule tervikuna.

2.6 Peresised sotsiaalsed suhted ja usk vastastikuses mõjus

Järgneva intervjuu viisin läbi Mari emaga, saamaks teada, kuidas Mari peresised sotsiaalsed suhted ning usk üksteist vastastikku mõjutavad.

2.6.1 Protseduur

Esimeseks etapiks oli uuritavaga kokkuleppe saavutamine. Sellega seoses ma raskusi ei täheldanud. Palusin Marilt elektronposti teel suheldes luba tema vanematega kontakti saada. Kui ta oli oma vanematega sellest rääkinud, andis ta mulle oma ema e-posti aadressi ja ütles, et nüüd ma võin emaga ise suhelda ja oma plaanist rääkida. Hilisemast intervjuust emaga selgus, et Mari oli emalt viisakalt luba küsinud ja põgusalt uurija ja enda kokkupuutest rääkinud. Seejärel saatsin emale kirja, kus selgitasin oma uurimuse eesmärgi ning sellega seoses vajadust temaga kohtuda intervjuu tegemiseks.

Kahjuks ei avanenud võimalust kohtuda ja vestelda Mari isaga. Nii Mari kui ema ütlesid, et omavahelised suhted on head, vaatamata sellele, et isa nende usulist maailmavaadet ei jaga. Uurijana ei tahtnud ma liiga pealetükkivalt intervjuueeritavaid survestada, sest oleksin võinud ohtu seada meie head suhted ja sellega seoses kogu uurimuse.

Kirjavahetuse tulemusena vahetasime telefoninumbreid ning juba telefoni teel leppisime kokku kohtumise 17. veebruariks 2012.a. Intervjuu toimus hubases ja väheste klientidega kohvikus. Sain Mari emaga rahulikult ja omaette olles segamatult rääkida, sinna juurde aeg-ajalt kohvi rüübata ja pirukat maitsta.

Seegi kord pidasin vajalikuks intervjuu diktofonile salvestada. Samuti olid mul paberandjal kaasas ettevalmistatud küsimused, need ma asetasin koos salvestusseadmega meie vahele lauale (LISA 3). Intervjueeritav oli lahkesti nõus oma vastuste salvestamisega, ma ei täheldanud sellega seoses ei esinemiskrampi ega muid pärssivaid asjaolusid.

2.6.2 Uuriija märkused

Uuriija hinnangul toimusid kontakti loomine, suhtlemine ja intervjuu tegemine meeldivas õhkkonnas. Pinget polnud tunda, suhelda oli meeldiv, ühtegi konfliktsituatsiooni ei tekkinud. Tundsin end seda intervjuud tehes veidi kindlamalt kui esimene kord Mariga usutlust läbi viies. Mu kindlustunde põhjuseks võib osalt pidada edukat kohalejõudmist Eestimaa teisest otsast, teisalt oli kujunenud esimene mulje intervjueeritavast kui sõbralikust, lahkest ja vastutulelikust inimesest. Usutlus vältas üks tund ja kolmkümmend kaks minutit.

2.6.3 Tulemused

Mari ema kirjeldab südamliku ja malbe häälega, et lapse sündides elas ta koos väga hea ämmaga. Ta ütleb, et lapse esimestel eluaastatel ei olnud tal muid ülesandeid ega kohustusi, ta sai keskenduda uue ilmakodaniku kasvatamisele, olla temaga, rääkida, mängida, jalutada, pühendades lõviosa ajast Marile. Ema sõnul on Mari kinnitus sellest, et kui ema on lapse jaoks olemas, siis laps kasvab tubli, mõistlik ja rahulik.

Läbi ema pilgu nähtuna on Maril olnud kõigi oma sugulastega head suhted. Vaheaegadel viibis ta tihti oma vanavanemate juures maal, kus vanaema teda väga hoidis ja hellitas. Noorema õega on Maril samuti soojad ja usaldusväärsed suhted. Nüüd, mil nad elavad üksteisest eraldi ja kohtuvad umbes üks kord kuus, kui Mari kodus käib, on neil omavahel palju rääkida ja arutada. Ema leiab, et Mari „*tundub hea vanem õde olevat*“.

Kui Mari oli saanud kolme ja poole aastaseks, hakkas tema ema Jehoova tunnistajatega tihedalt läbi käima ning piiblit uurima. See tähendab, et temast sai Tunnistaja. Mari isa Jehoova tunnistajate religioosseid vaateid ei jaganud, kuid neile erisustele vaatamata, jäi abielu püsima ning head suhted perekonnas säilisid.

Mari sirus mõlema vanemaga perekonnas, kus ema oli Jehoova tunnistaja ning isa religiooselt organiseerumata. Isa isiklikud usulised vaated on uurijale teadmata, kuid abikaasa sõnul kaldub Mari isa pigem ateismi.

Mari ema iseloomustab oma abikaasat ja laste isa kui väga kinnist ja mitte meeeldi suhtlevat inimest. Nii Mari kui ema sõnul on nende omavahelised suhted head, kuid eeldatavasti oleksid veel lähedasemad ja paremad, kui isa jagaks nende usulisi vaateid.

Usutluse käigus tundsin huvi, kuidas oli korraldatud uuritava kasvatamine, vanemate religioosetest vaadetest lähtuvalt. Ema selgitas seda järgmiselt:

„Abikaasa on juhtunud mõnes mõttes veel hullem kui mina, suhtlemise mõttes, et tema ei ole kah eriline suhtleja, ka isegi mitte pereringis ja sellepärast ta ei ole vahele seganud, sest see oleks nõudnud temalt suhtlemist. Et mingil hetkel, ma ei mäleta, kas ma ise olin loll ja küsisin või tuli see jutuks, et mingil hetkel ta igatahes ütles välja seda, et ta eeldab ja ootab, et kui lapsed hakkavad asjast aru saama, siis ma neid ei mõjutaks. Ei võtaks neid koosolekutele kaasa jne, ära ei rikuks ühesõnaga. Aga lapsed kasvasid ja kasvasid ja näiteks kui mina läksin pühapäeval koosolekule lastega, siis kui isa oleks öelnud, et sa ei võta lapsi kaasa, siis see oleks tähendanud, et tema oleks pidanud nendega olema ja tegelema sel ajal kui ma ära olen. Ühesõnaga aastad läksid ja mingit keeldu ei tulnud, et mul on kahju, et neil ei ole lähemat suhet isaga aga samas, ma ei ole pidanud südame te pärast isaga võitlema, sest ta on selline ehtne ürg Eesti mees. Ma arvan, et tänapäeval küll keskmine Eesti mees suhtleb rohkem. Ta on ikka väga vana aja ... koopamees.“

Mari ema mõtiskleb selle üle, et isal võiks siiski lastega lähedasem suhe olla, samas tunneb kergendust, öeldes *„igatahes minul on kergem, kuidas see nüüd lastel on, ega ei tea.“* Veel paljastab ta oma soovi tütarde tulevaste abikaasade suhtes, öeldes: *„ma muidugi loodan, et nemad leiavad omale mehed koguduse kaaslaste hulgast“* ning seda ka kohe põhjendades

„sest siis on üks selline, kuidas öelda, üks baas, millest lähtuda, ühine baas, millest lähtuda ka probleemide lahendamisel. Et nagu ma enne ütlesin, tüdrukutega probleeme lahendas, meil on see üks baas, millest me lähtume.“

Lapsena ei olnud Mari olukord alati kerge või selge. Ühest küljest oli ta Jehoova tunnistaja tütar, teisalt aga lihtsalt laps, kõigi oma soovide ja muredega. Ema sõnul lasteaias ega nooremas koolieas probleeme ja konflikte ei esinenud. Kuna tegemist on ja oli ka tol ajal suhteliselt väikese piirkonnaga, siis inimesed üksteist teadsid ja tundsid. See tähendas aga, et kui oli teada, et Mari ja tema ema näol on tegemist Jehoova tunnistajatega, siis sellega ka arvestati. Ei hakatud peale

suruma riiklikke ega kristlikke pühi ning peeti meeles, et sünnipäevade pidamine pole kombeks. Ema ütleb, et *„õnneks meid üsna palju teatakse, kuid loomulikult ma olen öelnud, et me oleme Tunnistajad, et kohe teatakse, et sünnipäevad ja jõulud langevad ära.“*

Olukord kodus kujunes emale aga huvitavaks hetkel, mil mitte Jehoova tunnistajast isa tõi tuppa jõulukuuse ning kutsus tütre endaga koos seda ehtima. Ema kirjeldab seda oma vaatepunktist järgmiselt:

„Näiteks seoses jõuludega, isa toob siamaani igal aastal jõulukuuse tuppa ja kui lapsed olid väiksemad, siis ta kutsus neid jõulukuuske ehtima, et ehime nüüd kuuske. Tõi kuuse alla sussi sisse kommi, lapsed läksid ja sõid seda, tõi jõuluhommikul kingituse, lapsed võtsid selle rõõmuga. Mina seal kõrval muidugi natukene mõtlesin, et mis ma nüüd peaksin tegema. Aga jällegi mõtlesin, et lapsed on lapsed ja arvasin, et see ei oleks minu poolt õige kui ma nüüd ütleksin, et ei, te tegite praegu nii suure patu, et te jõulukuuske ehtisite, et jätke see šokolaad söömata, sest see on jõulupuule alla toodud. Mina võtsin sellise äraootava seisukoha ja ühel ilusal hetkel isa enam ei kutsunud lapsi ja ehivad kuuse ja ise koristab ja lapsed ei hakanud kah ennast sinna toppima, nii et jälle see lahenes, et nad kasvasid sellest välja.“

Rääkides päris vaikselt, peaaegu et sosistades, tunnistab ema oma hirme. Ta kardab, et

„kuna mina olen oma perekonnas ainuke usklik, et Jehoova tunnistaja, et igalt poolt minu suguvõsast need ütlesid algusest saadik, et noh, enda elu rikud ära ja laste elud rikud ära, nad saavad õnnetuks. Alati see kartuse idu ongi, et äkki saavad õnnetuks minu pärast.“

Nii Mari enda, kui ka tema ema sõnul, on nende mõlema suhted ülejäänud perekonnaga head. Maril on ema ja õega ühine religioosne taust, mille nad elus erinevate probleemide ja situatsioonide lahendamisel aluseks on võtnud. Mari isa, tädid ning vanavanemad ei ole ühegi konfessiooni esindajad. Ema sõnul on ta üles kasvanud täiesti ateistlikus perekonnas. Kui Mari ema Jehoova tunnistajatega läbikäimist alustas ning hakkas piibli uurimise vastu lähemat huvi tundma, tunnetas ta sellega seoses pinget. Tema enda sõnul oli tegemist hirmuga, arvati, et nüüd ta on *„täiesti ära pööranud“*, *„hulluks läinud“* ja kardeti, et ei tea, mis nüüd selle Jehoova tunnistajaks hakkamisega kaasneb. Mari ema ütleb aga lohutavalt, et *„kui ümbritsejad nägid, et ma ei ole läinud lolliks, siis nagu nad rahunesid maha“*. Kõik need valehirmud, et Jehoova tunnistajaks hakkamise pärast lastakse töölt lahti, et elu ei koosnegi muudest asjadest peale ükselt uksele käimise,

võõraste kodudesse sisse „pressimisest“ ning Jumala headusest ning üllameelsusest kuulutamisest. Kui need hirmud said perekonna poolt ületatud, läks elu rahulikult edasi.

Mari ema rõhutab usutluse käigus mitmeid kordi, et Jehoova tunnistaja on eelkõige inimene nagu inimene ikka ja suhted toimivadki sellelt pinnalt – inimene inimesega.

„Jehoova tunnistajad on ju ka inimesed ja enamus tegevusi ja enamus suhteid on ikkagi üldinimlikul pinnal. Kui öeldakse, et Jehoova tunnistajad on pealetükkivad, et see sõltub sellest samast konkreetsest inimesest, ta on pealetükkiv isegi siis, kui ta Jehoova tunnistaja poleks. Ja meie seas on ka inimesi, kes on elus vähem hakkamasaavad ja siis öeldakse, et no näed, ta on selline pool asotsiaal, Jehoova tunnistajad järelilikult ongi sellised.“

Vaatamata headele suhetele lähikondlastega, on Jehoova tunnistajal eelistatud sisuline sotsiaalne läbikäimine oma kogukonnaga. Mari on oma sõprade valikul selle väite hea näide. Suheldakse ja käiakse tihedalt läbi nende inimestega, kellega on sarnased vaated ning väärtushinnangud, kes aitavad usus kindlaks jääda, kes mõistavad sind ühise taustsüsteemi tõttu.

Mari ema toob esile, et tal on laste kasvatamisel olnud kergendavaks asjaoluks nende ühine usk ja vaated elule. Probleemsituatsioonide tekkimisel otsitakse tuge ja lahendust piiblist. Enda ja teiste inimeste käitumisele leitakse põhjendus üldinimlikest aspektidest ning religioossetest vaadetest lähtuvalt. Lisaks möönab ta, et laste kasvatamisel on kogudus teda igati toetanud.

„Ma ise olen väga väga õnnelik ka selle üle, just nimelt, et me mõlemad oleme Jehoova tunnistajad, kogudus on minu eest poole kasvatustööd ära teinud, sest ta oli minuga kaasas kogu aeg sellises keskkonnas, kus mitte mina ei ole ükski see, kes ütleb, et nii ja nii tuleb teha ning nii ja nii ei tohi teha, vaid kogu see suhtlusringkond.“

Oma vanimat tütart iseloomustades lähevad ema silmad särama ning suu tõmbub naerule. „Ootamatult hea laps“, vastab ta mulle alustuseks ning jätkab seejärel

„meil pole kunagi temaga probleeme olnud, mitte mingisuguseid, ei kolme aasta kriisi probleeme, ei kooli mineva lapse probleeme, ei teismelise kriitilisi probleeme. Ma ei oska ühtegi negatiivset asja tuua, ta on väga kohusetundlik, korralik, ta on nii mõistlik, ta on väga ilus, tark, intelligentne. Ja sotsiaalselt täpselt samuti, mulle tundub, ta saab hämmastavalt hästi hakkama.“

Mari ema on veendunud, et ühest küljest oli Maril lapsena hea kasvukeskkond, kus temaga palju tegeldi, teisalt leiab ta, et võttes aluseks piibli

põhimõtted, pole tarvidustki teineteisele midagi rusikatega selgeks teha. Ta ütleb, et neil on alati olnud põhimõtte, et *„lapsega tuleb tegeleda ja rääkida rahulikult nagu inimene inimesega, mitte nagu mingi asjaga. Lapsega peaksid käituma samamoodi viisakalt nagu näiteks külalisega.“*

Nüüd, mil Marist on sirgunud noor naine, võrdleb ema end tütreaga ning leiab, et *„ta on ikka jah tasakaalukam ja harmoonilisem kui mina ise olin.“* Ema näeb rõõmuga Maris praktilisi ja perenaiselikke oskusi, olgu selleks toidu valmistamine, küpsetamine, sõpradega tihe läbikäimine või mis iganes muude asjatoimetuste organiseerimine. Ta lisab, et ilmselt pole Maril olnud konflikte, sest *„ta vist ei lase endaga kakelda“*

Nii Mari ise kui ka ema kinnitavad, et suhtlemisega uuritaval probleeme pole. Samas tunnistab Mari, et alati võiks parem olla. Asjaolu, et tema isa Jehoova tunnistajate usku ja veendumusi ei jaga, muudab ta aeg-ajalt nukraks, ta ütleb, et

„mõnikord on kahju või kurb, et isa pole Tunnistaja, sest ei saa temaga rääkida kõigest sellest, mis minu jaoks on nii oluline. Samas on raske, kui tema ootab, et mina keskenduksin haridusele ja saaksin võimalikult hea töö samal ajal kui mina ise ei pea seda väga tähtsaks. Sest talle ei tahaks ikkagi ka pettumust valmistada, aga kui ma pean valima tema või Jumala heakskiidu vahel, siis valin viimase ikkagi.“ (Mari 09.03.2012)

Ema ja õega on Maril sama religioosne taust, seega on eeldus lähedasteks suheteks olemas. Ema sõnul saavad tema mõlemad tütreid omavahel hästi läbi ning emal ei ole enda hinnangul olnud muresid laste kasvatamisel. Viimast peab ema Jehoova tunnistajate kogukonna teeneks, sest kogudus aitas tütreid kasvatada. Mari suhtleb ka oma vanavanematega, vabal ajal neil külas käies.

Kokkuvõtteks

Kirjeldatud intervjuude käigus püüdsin aru saada, kuidas Mari peresisesed sotsiaalsed suhted ja tema usk üksteist vastastikku mõjutavad. Selle tulemusel selgus, et intervjuueeritaval on oma perekonnaga püsivalt lähedased suhted. Jagades emaga ja noorema õega religioosseid vaateid, võib seda mõnevõrra ootuspäraseks pidada. Ema sõnul on tema vanem tütar igati kiiduväärt laps olnud ning tubli vanem õde nooremale peretütrele. Vaatamata faktile, et isa Jehoova

tunnistajate vaateid ei jaga, on neil nii Mari kui ema sõnul isaga hea läbisaamine, kuigi ema lisab, et isa ja tütre suhted võiksid lähedasemad olla.

Hea läbisaamise põhjusena võib esile tuua usu, sest Mari elab ja käitub Jehoova tunnistajale iseloomulikult, see tähendab, et oma suhetes on ta viisakas, tasakaalukas, mõistlik. Jehoova tunnistaja toob terve oma elu ja käitumisega tunnustust Jehoovale. Näiteks peale gümnaasiumi lõpetamist valis ta ülikooli asemel ametikooli, et jääks aega kooli kõrvalt ka kuulutustööga tegeleda. See otsus oli vastuvõetav Mari mõlemale vanemale.

Igapäevases perekondlikus elus, ka probleemide lahendamisel, võetakse aluseks piibli põhimõtted, see tähendab, et Mari sotsiaalsus ja inimestega läbisaamine on usuga otseselt seotud ning vastastikusel koosmõjus. Nii Mari kui tema ema sõnul aitab religioossus headele sotsiaalsetele suhetele kaasa. Intervjuu käigus saadud informatsiooni põhjal ning vaadeldes informantide käitumist ning suhtlemismaneeri, pole mul põhjust arvata teisiti.

2.7 Koguduse koosolekul õpetatavad sotsiaalsed oskused

Järgnev vaatlus toimus põhjusel, et Jehoova tunnistajate koosolekud toimuvad kahel erineval nädalapäeval ning eristuvad oma sisult oluliselt. Argipäevane koosolek keskendub mitmete erinevate sotsiaalsete oskuste arendamisele ja treenimisele, mida Jehoova tunnistajad suhtlemisel ja kuulutustööd tehes rakendavad.

2.7.1 Protseduur

Eelnevalt oli kohtumine kokku lepitud ning takistavate asjaolude ilmnemisel pidi informant uurijat teavitama. Sisuline ettevalmistus eelnevatest kordadest ei erinenud. Vaatlus toimus neljapäeval, õhtul kell 18.30 ja kestis umbes kaks tundi.

2.7.2 Uurija märkused

Uurijana olin seegi kord üllatunud inimeste ülevoolava rõõmsameelsuse üle. Tajusin, et kuningriigisaali tullakse alati suurima heameele ja lugupidamisega

Jehoova vastu. Koguduse liikmed olid minu vastu heasoovlikud, tundsid taas huvi mu töö vastu. Ma ei kogenud vähemalgi määral survestamist, vastupidi, minusse suhtuti kui uurijasse.

Kuningriigisaalist lahkumisel märkasin vahekoridoris tütarlast. Ta viibis seal ühe täiskasvanud naisterahva ning kahe meesterahvaga. Möödumisel tähelepanud kommentaarist järeldasin, et noor neiu ei olnud käitunud Jehoova tunnistajale kohaselt. Kuuldud kommentaarist aga rohkem köitis minu tähelepanu asjaolu, kuidas täiskasvanud inimesed olid lapse seina äärde nurka surunud ja püstijalu seistes viitasid sobimatule käitumisele. Mõtisklesin, et kas suusõnalisele epistlile lisaks oli nähtud nurka surumise näol tegemist „koguduse vanemate liikmete lähenemisega“, millele ka Chryssides viitab kui ühele viisile, kuidas toimub kogudusesisene distsiplineerimine (Chryssides 2001: 103).

2.7.3 Tulemused

Tavapärasest pühapäevasest koosolekust oli inimesi kogunenud mõnevõrra vähem. Väliselt sarnanes argine koosolek pühapäevasega, inimesed oli rõõmsad ja naeratavad, teretasid ning kallistasid üksteist tervituseks. Meesterahvad ja noormehed kandsid ülikondi, naisterahvad kleite ja seelikuid.

Sisult erines neljapäevane koosolek pühapäevasest oluliselt. Tegemist on iganädalase kooliprogrammiga, mil Jehoova tunnistajad harjutavad kõnede pidamist, õpivad rahva ees rääkima, suhtlema ja ükselt uksele kuulutama. Õppimise ja harjutamise vajadusest lähtuvalt ongi koosolek üles ehitatud.

Alustatakse laulu ja palvega, sellele järgneb kooliprogramm, mis tähendab, et üks koguduse noormees peab puldist kõne (juhtivatel kohtadel on mehed), seejärel koguduse vanem annab kuuldule-nähtule tagasisidet, analüüsides ja arutades koguduse ees, mis oli hästi ning missugused osad kõne puhul vajavad veel täiendamist.

Peale kõne õppimist ja esitamist astub üles umbes 12-15-aastane neiu, kes koos ühe vanema koguduseliikmega on ette valmistanud õppetunni sellest, kuidas Jehoova tunnistaja peaks ükselt uksele kuulutustööd tegema. Tütarlaps mängib keskealise prouaga läbi dialoogi, kuidas ta uksele vestlust alustab, inimesega suhtleb ning piibli teemadel vestleb. Taaskord järgneb sellele koosoleku juhataja

kommentaar, ta ütleb :*“Modulatsioon tuleb hea, kui pausid on paigas, väga hea kõne“*.

Tegemist oli sisuliselt hoopis teistsuguse koosolekuga, argipäevased kohtumised on suhtlemisoskuste, esitlemise, käitumise ja kuulutustöö õppimiseks ning harjutamiseks. Seda kõike tehakse koguduse toetusel, võttes arvesse koosoleku pidaja kommentaare ning juhtnööre edaspidiseks.

Koosoleku üheks osaks on „Arenda oma õpetamisoskusi“ koolitus. Selle tarbeks on Jehoova tunnistajatel spetsiaalne õpik, pealkirjaga „Saa kasu teokraatliku teenistuskooli väljaõppest“ (Watchtower Bible and Tract Society of New York 2002). Seda raamatut loetakse regulaarselt ning arendatakse erinevaid oskusi kuulutustöö tegemiseks. Sel korral rõhutati, et Jehoova tunnistaja peab tegutsema ja toimima Jeesuse eeskujul, sel viisil peab jõudma inimeste südameni, et neile Jehoova rõõmsast sõnumist teada anda.

Teokraatliku väljaõppe koolitusest saadakse oskusi peaasjalikult kõige kohta selleks, et edukalt Jehoova tahet täita ja Temast tunnistust anda. Umbes kolmesajaleheküljelisest õpikust saab infot korrektse lugemisviisi, õige häälduse, sorava esitusviisi, kohaste pauside, õigete mõtterõhkude, sobiva hääletugevuse, modulatsiooni, žestide ja näoilme, silmside, loomulikkuse, hea üldmulje, tasakaalukuse, sõnavaliku, inimeste vastu huvi osutamise, taktitundelisuse, teemaarenduse ning veel väga paljude õpetuste kohta. Seda kõike õpitakse ja harjutatakse iga nädal, üha uuesti ja uuesti.

„Kooliprogramm“ on väga põhjalik selleks, et Jehoova tunnistaja saaks võimalikult hästi suhtlemisega, Jehoovast tunnistuse andmisega ning kuulutustöö tegemisega hakkama. Paljude soovitude hulgas antakse edasi näiteks õpetust selle kohta, kuidas väljendada tundesoojust, loomulikkust, head muljet, žeste ja tasakaalukust.

Jehoova tunnistajad saavad „koolituse“ koosolekutel koguduse ees avalikult kõnet pidada ning kuulutustööl kasutatavaid dialooge läbi mängida. Samal ajal teised Tunnistajad kuulavad ja vaatavad ning õpivad nähtu põhjal. Koguduse vanem annab tagasisidet, rõhutades hästi õnnestunud aspekte ning osutades ka neile, mis veel treenimist vajavad.

Kokkuvõtteks

Minu hinnangul on Jehoova tunnistajatel põhjalikult läbimõeldud programm, treenimaks inimesi aktiivselt, julgelt, sõbralikult ning veendunult suhtlema. Kuidas iga Tunnistaja seda kuulutustöös rakendab, on tema enda teha, kuid eeltöö Jehoova kuningriigi suurendamiseks sotsiaalse lävimise abil on järjepidev ja detailideni põhjalik. Õpikus kirjeldatakse näiteks seda, kuidas õigesti kasutada kirjavahemärke ja selgitatakse nende tähendust. Räägitakse sellest, kuidas oma mõtteavalduste toetuseks veenvaid tõendeid tuua ning osutatakse, et „*üldiselt talletub näitlik abivahend mälus selgemini ja kauem kui suusõnaline mõtteavaldus.*“ (Watch Tower Bible and Tract Society 2002: 247)

2.8 Ülevaade koguduse ja kooli vaatlustest ning intervjuudest

Järgnevalt tutvustan erinevate vaatluste käigus tehtud tähelepanekuid ning toon välja asjaolusid, mis ilmnevad uuritava kohta erinevates kontekstides.

Jehoova tunnistajate kogudust saab vaadelda kui perekonda, millel on ühine religioosne taust, veendumused ja eesmärgid. Informant mõonab, et tunnetas koguduse toetust enda kasvamisel. Kogudus on olnud lapsest saadik pidevalt tema ümber, pakkudes usule kindlaks jäämisel tuge. Ta räägib, et koguduses pöörati palju tähelepanu noortele ja lastele, tegeleti nendega ka vabal ajal, mitte ainult koosolekutel.

„Hästi palju tunti isiklikku huvi ja innustati seadma endale vaimseid eesmäärke. Ilma sellise innustusega ma arvan, et ma ei oleks praegu pioneer (ehk võtnud omale vastutuse teha kuulutustööd 70 tundi kuus). Ja kogudusest on saanud nagu teine pere, kuhu on alati nii soe tunne minna.“ (Mari 19.04.2012)

Jehoova tunnistajatele on iseloomulik kasutada ära võimalust kuulutada oma usku, sest nende eesmärk on viia sõnum Jehoovast võimalikult paljude inimesteni. Usust rääkimine on aga iga tunnistaja isiklik otsustus, see tähendab, et koolis ei pruugi õpetajad teadagi, et klassiruumis viibib Jehoova tunnistaja. Mari on loomult pigem tagasihoidlik ja tasakaalukas, need iseloomuomadused kehtivad tema kohta ka usust kõnelemise puhul. Ta ütleb, et

„Siin koolis õpetajad ei tea, et olen tunnistaja. Mina pole tavaliselt kohe alguses ütlema läinud, et olen tunnistaja, kui ma näen, et ei ole tulemas selliseid olukordi, kus miski võiks hakata minu põhimõtete vastu käima. Gümnaasiumis olen

rääkinud näiteks seoses hünni, tähtpäevade või pidustustega. Olen ära kasutanud ka koduseid ülesandeid. Näiteks oli selle aasta alguses seoses praktikaga mul inglise keele kursus, kus üheks ülesandeks oli kirjeldada oma elu 5 aasta pärast ning seal ma mainisin, et olen Jehoova tunnistaja. Gümnaasiumis kasutasin sellise võimalusena kirjandeid.“

Seega võib järeldada, et hea võimaluse või sobiva olukorra tekkimisel on tõenäoline, et Tunnistaja oma usulise maailmavaate ühel või teisel moel avalikustab.

Kas, kuidas ja kellele Jehoova tunnistaja oma usust räägib, oleneb konkreetsest inimesest, tema iseloomust ning sotsiaalsest aktiivsusest. Samas järeldub, et võimaluse tekkides ei tohi seda mööda lasta. Mari ütleb enda kohta:

„Üldiselt ma ei ole väga seda tüüpi, kes julgeks kohe oma usust rääkida. Aga kui sobiv võimalus tuleb, siis ikka kasutan ära, sest võibolla pole need inimesed kunagi tunnistajatest midagi kuulnud või on neil eelarvamusi või negatiivseid kogemusi olnud ning siis mind kui juba tuttavat inimest nad kuulaksid ehk ära. Klassikaaslastele olen rääkinud, sest lihtsalt muidu ma ei saaks neile muud vastata (näiteks, et mida ma nädalavahetustel või peale kooli teen või kust ma kedagi tunnen; ühe klassiõega sattusime koos Kuningriigisaali juurde minema). Võõrastele, kellega olen juhuslikult kokku puutunud, olen ka rääkinud, kui on võimalus olnud (ka mõni selline küsimus näiteks), siis on minu jaoks lihtsam võibolla see, et ma arvatavasti ei puutu nende inimestega enam kokku ja peale esmase reageeringu ma enam ei tea, mida nad sellest arvavad.“

Usu väljendamiseks on mitu põhjust. Mari arvates on oluline sellest näiteks koolis klassikaaslastele rääkida, kuna tema on võib-olla ainuke tunnistaja, kellega inimesed on kokku puutunud või keda nad on nõus kuulama. Ta lisab järgmist: *„Pean sellest rääkimist oluliseks, kuna mina ise hindan väga neid tõdesid ning tahan nõ pühitseda Jumala nime ka sellega, kui saan oma eeskujuga näidata, et kõik, mida inimesed Jehoova tunnistajate kohta on öelnud, ei ole tõsi.“*

Uuringu käigus tihedalt Jehoova tunnistajatega suheldes rõhutati mulle korduvalt, et soovitakse kaasinimeste mõistvat suhtumist, aktsepteerimist ja heasoovlikkust. Tihti toodi esile, et meil inimestena on kõigil õigus oma veendumustele ja hoolimata erinevustest peame siiski suutma ühes kultuuriruumis rahumeelselt koos elada. Tunnetasin, et mõnikord suhtuti minusse positiivselt just sel põhjusel, et väljendasin soovi Jehoova tunnistajaid mõista ja enda maailmapilti avardada. Siiski suhtuti minusse kui uurijasse, see tähendab, et ma ei tajunud Jehoova tunnistajate poolset survestatust või pealetükkivat lähenemist.

Vesteldes informandiga sain teavet selle kohta, et niinimetatud „surnuid“ koguduseliikmeid on Jehoova tunnistajate seas üksikuid, võib öelda, et väga vähesel määral, võrreldes näiteks luterlike kogudustega. Kui inimene on Jehoova tunnistaja, siis ta osaleb aktiivselt koguduse elus ning kuulutustöös, usk ja selle väljendamine nii sõnaga kui oma eluga on iga liikme eesmärk, tahe ja elu mõte.

Ühe koosoleku lõpuosas oli võimalus näha, kuidas üks tunnistajatest abielupaar jätab oma senise kogudusega hüvasti, kolides sadade kilomeetrite kaugusele uude elupaika. Nad saavad sõna hüvastijätuks, võtavad kätte mikrofoni ning tänavad teisi koos oldud aja eest. Kogudus saadab lahkujatega kaasa oma head soovid ning aplodeerib nende poolt kaheksa aasta jooksul tehtud töö eest. Hiljem on võimalus veel ka isiklikult head aega soovida ning kallistused kaasa anda. Uues kohas ootab ees uus kuningriigisaal ning tööpõld, Jehoova tunnistaja elukorralduses ei muutu selles osas just palju.

III ANALÜÜS JA JÄRELDUSED

3.1 Sotsiaalse teadlikkuse ja osavuse ilmnemine Jehoova tunnistaja näitel

Analüüsiks ja järelduste tegemiseks olen aluseks võtnud oma töö sissejuhatuses toodud D. Golemani sotsiaalse intelligentsuse kategooriad, mille valguses respondendi suhtlemist ja käitumist vaatlen.

Esmalt vaatlen *sotsiaalsel teadlikkust* ehk seda, mida teiste kohta tajutakse ja mille komponentideks on esmane empaatia, häälestumine, empaatiline täpsus ja sotsiaalne tunnetus. Esmane empaatia või antipaatia tekib inimeste vahel tihti juba mitteverbaalse suhtlemise toimetel. Esmase mulje jätvavad näiteks hääletoon, kehakeel, kas ja kuidas meid kuulatakse.

Respondendi iseloomustuseks saab öelda, et tema hääletoon on meeldivalt mahe, rääkides vaatab ta silma, aktiivsest kuulamisest annab tunnistust noogutamine, naeratamine ja konkreetse teemaga kaasaminek. Jälgides nii koolis kui koguduses Mari vestlusi minu ja teiste inimestega, saab väita, et ta on tähelepanelik kuulaja, kes häälestub oma vestluspartnerile ning laseb kaaslasel laused lõpetada ilma, et talle vahele segaks. Tähelepanelik kuulamine omakorda aga tingib empaatilise täpsuse, mis tähendab seda, et saadakse aru ja mõistetakse teiste inimeste mõtteid, tundeid ja kavatsusi. Vaadeldes sotsiaalse tunnetuse aspekti, mis kannab endas teadmist sotsiaalse maailma toimimisest, võib Mari puhul öelda, et tegemist on intelligentse noore naisega, kes teab, mis on tema elu eesmärk, sisu ja väärtused ning oskab neid aspekte silmas pidades oma elu elada.

Sünkroonsus, mis kuulub *sotsiaalse osavuse* kategooriasse, ilmneb ladusa suhtlemisena mitteverbaalsel tasandil. Mari kehakeele väljendumine suhtlemisel, koosolekutel viibimisel ning koolikontekstis lubab järeldada, et vastastikune interaktsioon vestluspartneriga toimub teineteist aktsepteerival moel.

„Jagatud tähelepanu on esimene oluline komponent. Kui kaks inimest on tähelepanelikud selle suhtes, mida teine ütleb või teeb, loovad nad vastastikuse huvitatuse tunde, jagatud fookuse, mis kui liim nende tajud kokku kleebib. Selline kahepoolne tähelepanu innustab jagatud tundeid.“ (Goleman 2007: 44)

Eelöeldu valguses paistavad Jehoova tunnistajate omavahelised taaskohtumised, teretamised, kallistamised, naeratav pilk ja huvi üksteise tegemise vastu justkui rõõmus algus ilusale päevale. Just huvi ja hoolimine on need märksõnad, mis Tunnistajaid kuningriigisaalis iseloomustavad.

Eneseesitlus, mõju ning hool, mida Goleman samuti sotsiaalse osavuse aspektidena käsitleb, näitas mulle seda, et Mari näol on tegemist vastutuleliku, lahke ja abivalmi inimesega. Teiste vajadustest hoolimine ja vastav tegutsemine, millest Goleman räägib, tähendas minu ja respondendi suhetes seda, et juba informandiga kontakti loomine toimus raskusteta. Kiire elutempoga inimesena leidis Mari siiski aega minuga suhtlemiseks, intervjuuks, vestlusteks ning vastas meeeldi küsimustele elektronkirjavahetuse teel. Täpsus, mis on üheks oluliseks hoolimise märgiks, iseloomustab uuritavat samuti.

Koguduse vanem, kes Marit mulle informandiks soovitas, ütles, et tegemist on tubli, edasipüüdliku ja viisaka inimesega. Sotsiaalselt aktiivse Jehoova tunnistajana teeb Mari ka kuulutustööd, et sõnumit Jehoovast inimesteni viia. Selleks on vajalik aga sotsiaalset osavust, mis võimaldab sotsiaalse teadlikkuse komponente analüüsida (Goleman 2007: 116). See, mida Mari Tunnistajana teiste inimeste kohta tajub, on talle kuulutustöö tegemisel oluline. Suur hulk inimestest, ei soovi Jehoova tunnistajate maailmavaatest midagi teada. Nende puhul peab respondent otsustama, kas, ja kui, siis mil viisil nendega edasi rääkida või on mõistlikum minna järgmise ukse juurde koputama.

3.1.1. Sotsiaalsed oskused ja usk

Jehoova tunnistaja näol on tegemist inimesega, kes oma usku võrdlemisi aktiivselt väljendab. Selle tõestuseks on ükselt uksele kuulutustöö tegemine ning osavõtt iganädalastelt kuningriigisaali koosolekutelt.

Marit määratletakse Jehoova tunnistajate seas kui pioneeri, kes teeb seitsekümmend tundi kuulutustööd ühe kuu jooksul ning seda kõike kooliskäimise ja õppimise kõrvalt. Kuulutustööst lähtuvalt tegi Mari ka oma

koolivaliku, sest ametikoolis käimine jätab tema sõnul rohkem aega kuulutustööga tegelemiseks kui ülikool. (Mari 01.11.2011)

Vaadeldes ühelt poolt kirjeldatud sotsiaalse intelligentsuse aspekte ning teisalt jälgides uuritavat tema igapäevases keskkonnas, saab öelda, et sotsiaalne arukus ning usk on sõnad, mis Mari puhul on lõimunud. Taibuka inimesena kasutab ta sotsiaalseid oskusi selleks, et kuulutustööd teha, koolikaaslaste ja õpetajatega suhelda ning oma usku erineval moel väljendada.,

Kuna uuritava puhul on tegemist inimesega, kes juba kolmeaastasest peale Jehoova tunnistajatega suhtleb ning ema ja õega koos kuningriigisaalis käib, siis on raske määratleda, millisel viisil usk täpselt tema sotsiaalset käitumist mõjutanud on, sest ta on usuga koos üles kasvanud.

Mari ise on intervjuu käigus avaldanud, et usk on tema suhetele hästi mõjunud ning minul uurijana pole põhjust arvata teisiti, kuid juba asjaolu, et informant usu mõju suhetele positiivsena näeb, annab tunnistust sellest, et usu ja suhete vaheline interaktsioon on olemas.

3.2 Suhtlemise ja sotsiaalsete oskuste arendamise võimalused koguduse koosolekutel

Jehoova tunnistajate koosolekud pakuvad sotsiaalseks suhtlemiseks ning suhtlemisoskuste arendamiseks mitmeid võimalusi. Kuningriigisaalides toimuvad kaks korda nädalas selleks kindlaks määratud päevadel koosolekud. Pühapäevase koosviibimise käigus uuritakse „Vahitorni“, loetakse sellest ning koguduse vanem esitab küsimusi loetud teksti kohta. Küsimused sisalduvad samuti „Vahitornis“ ning püüdlikul koguduseliikmel on juba kodus küsimused vastatud ning alla joonitud. Nüüd tuleb vaid vastamissoovi korral käsi püsti tõsta ning kõva ja selge häälega vastus öelda. Kunagi ei näinud ma uurimuse vältel olukorda, kus keegi ei taha vastata. Alati leidis mitu Jehoova tunnistajat, kes vastamissoovist käega märku andsid. Peale vastust tunnustas kogudusevanem õige vastuse eest kõnelejat, öeldes „õige“, „väga hea“ vms.

Vaatluste tulemusel selgus, et Jehoova tunnistajad, seal hulgas Mari, on koguduse keskel sotsiaalselt väga aktiivsed. Omavahel jagatakse rõõmu

taaskohtumise üle, kallistatakse ja naeratatakse. Raske, kui mitte võimatu, on kuningriigisaaalis „nähtamatuks“ jääda. Uuritakse üksteise käekäigu ja tervise järele, vajadusel öeldakse mõni lohutav sõna.

Argipäevane koosolek on pühapäevasest erinev. Nädalasisese kokkutulemise põhjuseks on lisaks Jehoova kiitmisele teenistuskoolist osavõtt. Teenistuskooli tarbeks on Tunnistajatel spetsiaalne õpik, millest kuulutustöö tegemiseks, kogudusekõnede pidamiseks ja inimestega vestlemiseks ning veel muukski informatsiooni ammutatakse.

Vaadeldes kahel erineval nädalapäeval peetavat koosolekut, võib argipäevast kokkutulemist sotsiaalsete oskuste õpetamise koolituseks pidada. Siin avaneb Jehoova tunnistajatel konkreetne võimalus dialoogi vormis läbi proovida ükselt uksele kuulutustöö tegemine ning samuti koguduse ees kõne pidamine. Teenistuskooli päevaks on inimesed oma ettekande ja dialoogi selgeks õppinud ja nüüd tuleb seda kogudusekaaslastega jagada. Hiljem kogudusevanem annab tagasisidet, rõhutades häid ja veel treenimist vajavaid aspekte.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et koguduse koosolekud on igati sotsiaalset suhtlemist toetavad. Olgu selleks garderoobis öeldud tervitused, vahetatud viisakused, äratundmisrõõm või avalik esinemine puldist.

3.3 Sotsiaalsuse erinevus koguduse ja kooli kontekstis

Kui sotsiaalne keegi on, sõltub muidugi eelkõige konkreetsest inimesest. Käesoleva juhtumiuuringu puhul jälgin, mil määral Mari sotsiaalsus erineb koguduses ja sekulaarses kooli kontekstis.

Uurimuse käigus selgus, et erinevusi esineb vähesel määral. Mõneti võib seda ka loomulikuks pidada, sest koguduse keskel, tuttavate inimeste ringis võib inimese usk lihtsamini avalduda. Kuningriigisaaalis viibivad koguduseliikmed, kes jagavad sama maailmavaadet, annavad tunnistust samast Jehoovast.

Koolikontekstis Mari religioosne maailmavaade nii automaatselt ei avane. Pigem üritab ta jääda tagasihoidlikuks ja äraootavale seisukohale. Sobiva võimaluse korral annab ta teada, et on Jehoova tunnistaja. Vahel hoiab uuritavat tagasi hirm, mis hiljem kaob. Õpetajate poolt antavate kodutööde kaudu avaneb

aga Marile hea võimalus oma usust rääkida – ta teeb seda kirjandite ja esseede kaudu. See omakorda annab võimaluse enda seisukohti ja põhjendusi religioosete veendumuste kohta selgitada.

Vaadeldes sotsiaalsuse aspekti ning tehes vaatlusi selgus, et suuri erinevusi ei esine. Usk avaldub küll konkreetsetes olukordades erinevalt, kuid suhtlemise aktiivsuses olulisi muutisi pole. Mari on nii koosolekutel kui koolis viisakas, tähelepanelik, pühendunud ja osavõtlik.

3.4 Jehoova tunnistaja interpreteering usu mõjule igapäevaelus ja sotsiaalsetes suhetes

Mari ütleb, et Jehoova tunnistajaks olemine on mõjunud tema sotsiaalsetele suhetele positiivselt. Kuna tal on ema ja õega sama religioosne maailmavaade, on nende suhetel ühine baas, millelt elu toimib. Probleemide ilmnemisel lahendatakse neid piibli põhimõtteid silmas pidades.

Usk avaldub Tunnistaja igapäevaelus suurel määral. Käitumise, meelelahutuse ja karjäärivaliku, meditsiini, toitumise ning veel mitmete oluliste aspektide osas. Ka riietumisstiiliga antakse tunnistust Jehoovast. Kuningriigisaalis koosolekutel kannavad mehed reeglina ülikonda ja lipsu ning naisterahvad seelikut või kleiti. Väljakutsuv riietus on taunitav. Erinevused Jehoova tunnistajate ning mitte Jehoova tunnistajate elukorralduse vahel ei takista normaalset ja edukat hakkamasaamist ühiskonnas.

Sotsiaalsetes suhetes on usk usalduse ja läheduse eelduseks. Sõpru leitakse pigem kogudusekaaslaste seast, sest inimestel peab olema midagi ühist, millele sõprus rajada. Kuna Jehoova tunnistaja teeb kuulutustööd ning võtab aktiivselt osa koosolekutest, on ootuspärane, et eelkõige leitakse sõbrad koguduseliikmete seast, kellega koos kuulutustööd teha.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö keskmes oli küsimus, kuidas Jehoova tunnistajad interpreteerivad sotsiaalseid suhteid usu mõjust lähtuvalt. Sellele vastamiseks viidi läbi juhtumiuuring noore neiuga, kes on terve oma teadliku elu Jehoova tunnistaja olnud.

Töö spetsiifikast ja uurimisküsimustest lähtuvalt osutus kõige otstarbekamaks kasutada erinevaid kvalitatiivseid meetodeid. Intervjuude ja vaatluste käigus kogusin informatsiooni selle kohta, kuidas Jehoova tunnistaja sotsiaalseid suhteid loob ning neid interpreteerib, mis iseloomustab tema käitumist koguduse keskel ja sekulaarses keskkonnas. Lisaks vaatlustele, intervjuudele ning elektronkirjavahetusele suhtlesin respondendi emaga ning õpetajaga, saamaks veelgi terviklikumat pilti.

Tunnistajatel on sotsiaalsete oskuste arendamiseks väga konkreetne, sisukas ja regulaarne koolitusplaan. Igal nädalal õpitakse uusi või tuletatakse meelde varem omandatud suhtlemisnippe, veenmisoskusi ja väljendumisviise. Neid oskusi omandatakse koguduse keskel, saades teistelt selleks julgustust ning tagasisidet, et veelgi paremaks muutuda.

Toimunud vaatluste ja intervjuude toel saab väita, et usk ja usu väljendamise vorm sõltuvad inimesest ja ümbritsevast kontekstist. Sekulaarses keskkonnas ei pruugi religioosne maailmavaade kajastuda nii avalikult ja vahetult kui näiteks kuningriigisaaalis koguduseliikmete keskel. Oma usust räägitakse küll hea meelega, kuid selleks peab avanema sobiv võimalus.

Teostades juhtumiuuringut Jehoova tunnistaja näitel, selgus, et sotsiaalsed oskused ja usulised veendumused saavad üksteist toetada ja ka seada inimest raskete valikute ette. Seda kinnitab asjaolu, et oma mitte usklikust isale eelistab informant valiku ees olles oma Jumalat. Marile valmistaks rõõmu, kui ta saaks mõlema vanemaga ühesugust maailmavaadet jagada, kuid see pole osutunud võimalikuks. Usk seega mõjutab otseselt tema perekondlikke suhteid. Kuigi need

pole katkenud ega halvad, siis täiuslikeks neid ikkagi pidada ei saa ja sellest on Maril kahju.

Vaadeldes juhtumiuuringu näitel ühte Jehoova tunnistajat, avaneb võimalus heita pilk Tunnistajatele ning nende usule ja elukorraldusele. Andsin ülevaate sellest, kuidas nad sotsiaalseid suhteid loovad. Asetades nähtud ja kogetud informatsioon Golemani poolt kirjeldatud sotsiaalse teadlikkuse ja osavuse konteksti, näeme, et Jehoova tunnistaja puhul koguduse keskel antav koolitus toetab kõiki loetletud kategooriaid. Teiste hulgast ilmneb eriti selgelt aktiivne esmane empaatia ning muud sotsiaalse teadlikkuse ja tunnetuse skaalasse kuuluvad aspektid.

Kuningriigisaalis viibides kogesin, et valdav suhtlemine on tunnustava tonaalsusega. Kogudusevanema poolt antav tagasiside mõjub vastajale tunnustavalt. Kõneleja saab seega positiivse emotsiooni osaliseks, millega ta mõne aja pärast kuningriigisaalist lahkub, võttes kaasa hea enesetunde.

Koolitusprogramm annab ettevalmistuse nii sisulise (piiblit ja „Vahitornil“ põhineva) kui praktilise oskuse kohta. Viimane tähendab seda, et Tunnistaja oskab olla sotsiaalne, tõlgendada enda jaoks kogetud emotsioone, vastavalt sellele reageerida.

Vaatluste käigus ei selgunud, kuidas Jehoova tunnistajad tulevad negatiivsete ja halbade kogemustega kuulutustööd tehes toime, küll aga selgus Mariga toimunud usutluse käigus, et konkreetselt temale negatiivne kogemus häirivaks asjaoluks ei kujune. Peale kogetud halba kontakti mõtleb ta pigem juba järgmisele inimesele ja sellele, et Jehoova tahet täita. Mari sõnul viskab ta halvad mõtted enda peast välja ning läheb heatujulisena edasi.

Rohkem kui poole aasta vältel Mariga koostööd tehes, Jehoova tunnistajatega suheldes, nende käitumist ja tegutsemist jälgides ning analüüsides jõudsin veendumusele, et Tunnistajad on valdavalt sotsiaalselt aktiivsed. Nad kuulutavad oma usku, tehes järjepidevalt ükselt uksele kuulutustööd, võtavad osa koosolekutest ning tunnevad huvi võõra siseneja suhtes.

Kokkuvõtteks võib öelda, et sissejuhatuses püstitatud eesmärk on täidetud – uurimuse aluseks olnud küsimused on vastuse saanud. Töö käigus kasutatud kvalitatiivsed uurimismeetodid viisid loodetud tulemuseni. Siiski peab rõhutama,

et juhtumiuuringu põhjal ei saa teha üldistusi ning nüüd, kus temaatika on kaardistatud, vajaks edasist uurimist, millised on Jehoova tunnistajate sotsiaalsed oskused. Intervjuude, vaatluste ja lühivestluste käigus õnnestus koguda vajalik hulk informatsiooni, see hiljem analüüsida ning kirjalikuks uurimuseks vormistada.

Kirjandus ja allikad

AASMAA, Kristin. 15-aastane Jehoova tunnistaja loobus vereülekandest ja suri. – Õhtuleht on-line. 18.05.2010. Külastatud aadressil:
<http://www.oh tuleht.ee/379258> 30.04.2012.

AAVASTIK, Anneli. Religioonisotsioloogia välitöö. Jehoova tunnistajad. Käsikiri Tartu Ülikooli usuteaduskonnas. 2003.

ALTNURME, Lea. Uued usulised ja vaimsed ühendused Eestis. Tartu : TÜ usuteaduskond. 2012.

ALTNURME, Lea. Kristlusest oma usuni. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. saj. II poolel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 2006.

ALTNURME, Lea. Uususundid. Tartu. Tartu Ülikooli multimeediakeskus. 2002.

BNS. Jehoova tunnistajate suurkogunemine koondab Tartusse üle 2000 uskliku. – Tartu Postimees on-line. 24.06.2011. Külastatud aadressil:
<http://www.tartupostimees.ee/479514/jehoova-tunnistajate-suurkogunemine-koondab-tartusse-ule-2000-uskliku/> 30.04.2012.

CHRYSSIDE, George D. Exploring New Religions. London and New York: Continuum. 2001.

EESTI STATISTIKA. Statistika andmebaas: Rahvaloendus 2000: Usk. 2002. Külastatud aadressil:
<http://pub.stat.ee/pxweb.2001/Database/Rahvaloendus/17Usk/17Usk.asp> 05.05.2012.

GOLEMAN, Daniel. Sotsiaalne intelligentsus. Tarkus suhetes. Tartu: OÜ Väike Vanker. 2007.

- HAMILTON, Lora. Case studies in educational research. – British Educational Research Association online resource. 2011. Külastatud aadressil: <http://albertasmartininclusion.wikispaces.com/file/view/case+studies+in+educational+research.pdf> 07.05.2012.
- HIRSJÄRVI, Sirkka; REMES, Pirkko; SAJAVAARA, Paula. Uuri ja kirjuta. Tallinn. Kirjastus Medicina. 2007.
- KROONIKA. Toomas Edur loobus NHList Jehoova kasuks. – Kroonika on-line. 06.05.2001. Külastatud aadressil: <http://www.kroonika.ee/index.php?module=article&id=3385> 30.04.2012.
- LAHERAND, Meri-Liis. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn. OÜ Infotrükk. 2008.
- LOUNALEHT.EE. Jehoova tunnistajad üllitasid võrukeelse trükise. – Lõuna Leht on-line. 25.06.2011. Külastatud aadressil: <http://www.lounaleht.ee/index.php?page=1&id=7413> 30.04.2012.
- MCDOWELL, Josh; STEWART, Don. Eksitajad. Mida sektid usuvad ja kuidas järgijaid värbavad. Tallinn. Kirjastus Luus. 2001.
- PÕLD, Tiiu. Prokuratuur seostab kaheksat arsti vastsündinu surmaga. – Postimees on-line. 22.01.2000. Külastatud aadressil: <http://arhiiv2.postimees.ee:8080/leht/00/01/22/esi.htm> 30.04.2012.
- REINBERG, Tiit. Bussijaama kerkib usumaja. – Järva Teataja on-line. 19.07.2008. Külastatud aadressil: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Xv5EliQzxSgJ:wx.jt.ee/190708/esileht/20009455.php+&cd=53&hl=et&ct=clnk&gl=ee&client=firefox-a> 30.04.2012.
- RINGVEE, Ringo. Jehoova tunnistajad. – Altnurme, Lea (toim). Uued usulised ja vaimsed ühendused Eestis. Tartu. 2012.
- RINGVEE, Ringo. Riik ja religioon nõukogudejärgses Eestis 1991-2008. Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis. 2011. Külastatud aadressil: http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17525/ringvee_ringo.pdf?sequence=1 26.04.2012.

SAAREMETS, Margo. Uued usu/ vaimsed grupid Eestis – Jehoova tunnistajad. Raport. Käsikiri Tartu Ülikooli usuteaduskonnas. 2007.

SAARNA, Meelike. Jehoovatunnistajad kuulutavad kuningriigi tulekut. – Postimees on-line. 19.08.1996. Külastatud aadressil: <http://www.postimees.ee/luup/96/22/elu3.htm> 02.02.2012.

SH. Lihtne küsimus: Miks Jehoova tunnistajad ei pea jõule? – Saarte Hääl on-line 28.12.2007. Külastatud aadressil: <http://saartehaal.ee/index.php?content=artiklid&sub=2&artid=5117&sec=0> 30.04.2012.

SOOLEP, Argo. Jehoova tunnistajad ehitavad kiirkorras Jõhvi kogudusehoone. – Põhjarannik 31.03.2002. Külastatud aadressil: <http://arhiiv.pohjarannik.ee/article.php?sid=1667> 30.04.2012.

TALTS, Ave. Religiooninormide toimest Eesti ühiskonnas Jehoova tunnistajate näitel. Magistritöö. Õigusteaduskond. Tartu : Tartu Ülikool. 2011.

Valeõpetused. Kristliku taustaga valeõpetused. 2012. Külastatud aadressil: <http://www.hosianna.ee/valeopetus/jehoova-tunnistajad/> 02.02.2012

VIRKUS, Sirje. Infokäitumise, info hankimise ja otsingu ning infopädevuse uurimise meetodid. Tallinna Ülikool. 2010. Külastatud aadressil: <http://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Infokaitumise,%20info%20hankimise%20ja%20otsingu%20ning%20infopadevuse%20uurimise%20meetodid/juhtumiuuringud.html> 12.02.2012.

VÄLJAN, Helena. Uued usu/ vaimsed grupid Eestis – Jehoova tunnistajad. Raport. Käsikiri Tartu Ülikooli usuteaduskonnas. 2009.

VÄLJAOTS, Jaan. Jehoova tunnistajad õigustasid vereta ravi. – Õhtuleht on-line. 28.02.2001. Külastatud aadressil: <http://www.oh tuleht.ee/103125> 30.04.2012.

WATCH TOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY. Jehoova tunnistajad. Kes nad on? Mida nad usuvad? Vantaa: Watchtower Bible and Tract Society of Pennsylvania. 2001a.

WATCH TOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY. Jehoova tunnistajad: kes nad on? mida nad usuvad? – Jehoova tunnistajate ametlik veebisait. 2001b. Külastatud aadressil: http://www.watchtower.org/st/jt/article_01.htm 30.04.2012.

WATCH TOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY. Saa kasu teokraatliku teenistuskooli väljaõppest. Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. 2002.

YIN, Robert. Case Study Research: Design and Methods. Thousand Oaks: Sage. 2003.

Jehovah's Witnesses' perception of the Impact of Religion on their Social Interaction

SUMMARY

This paper deals with a question what impacts have religion on Jehovah's Witnesses social interactions. The case study was used for this reason. The author has examined by non-participant observation what kind of support is offered for improvement of social relations and communication skills in congregational meetings. Also the way sociability of the respondent differs in context of the church and the school. The purpose of interviews was to identify how Jehovah's Witnesses interpret the effect of religion on their daily life and social relations.

The first chapter of the thesis 'Jehovah's Witnesses – Who Are They?' deals with teachings and beliefs of Jehovah's Witnesses, and different perceptions of them are presented. Also the way Jehovah's Witnesses self-portrayal as introduced in their official publication is provided.

The second chapter gives a description of the empirical study. The course of the study is shown and respondents' selection explained; additionally, through a prism of a qualitative study, the investigator's attitudes and suspicions are outlined.

Observations done during research have revealed that an active communication improvement program and opportunity for social interaction is offered in the Kingdom Hall. The social skills are supported by the nature and structure of the meetings that gives opportunity to communicate for all the members of the congregation, and by the training provided by the congregation. In order to develop social skills, the Witnesses have a very concrete, meaningful and regular training plan. Social skills are being acquired during the gatherings, where the Witnesses receive the encouragement and feedback for further improvement.

Another important aspect showed that Witnesses' faith is revealed at a different degree in the Kingdom Hall and at the secular school. If during the congregational gatherings the worldview of Jehovah's Witnesses manifests itself straight away, then within the school context the aspect of religion is initially hidden, and is revealed only if Witness feels to be it appropriate.

Interviews have shown how the Jehovah's Witnesses interpret their social relations based on the impact of their beliefs. According to the informant, the religion is expressed in every single aspect of daily life: clothes, food, and a lot more. At the same time, it is recognized that, despite the differences between Jehovah's Witnesses and people who are not supporting their beliefs, they communicate effectively in their daily life. In case of close relationships in families and society, the religion is the determining factor. Faith is the prerequisite for building trusting relationships.

The third chapter gives the analysis and shows the results. The author analyses the data obtained by the means of the social skills as described by Daniel Goleman – namely, social awareness and social facility. In case of Jehovah's Witnesses, trainings carried out within their gatherings support all the mentioned categories of social facility and awareness, beginning with the primal empathy, attunement, empathic accuracy, and social cognition, and ending with synchrony, and self-presentation. The behaviour of informant also reflects the aspect of concern as described by Goleman.

In summary, the choice of qualitative methods for the given case study was justified as the answers to questions of the study were obtained. Writing this work has offered the author a lot of interesting meetings and situations, which were exciting experiences indeed.

LISA 1

INTERVJUU KÜSIMUSED INFORMANTIDELE:

1. Kuidas ja/ või milles usk Sinu igapäevases elus väljendub?
2. Kuidas see mõjutab Sinu suhteid?
  - a) lähedastega
  - b) sõpradega
  - c) tuttavatega
  - d) võõrastega
3. Kuidas usk mõjutab Sinu käitumisviisi?
4. Kuidas see, et Sa oled Jehoova tunnistaja, mõjutab Sinusse suhtumist?
5. Kuidas tunnetad Jehoova tunnistajate mainet Eesti ühiskonnas?
6. Kui raske või kerge on Jehoova tunnistajal Eesti ühiskonnas Sinu arvates toime tulla?
  - a) mis on problemaatiline?
  - b) miks see Sinu arvates nii on?
7. Kas Teil on selle teema kohta ehk veel midagi olulist öelda, mida ma ei osanud küsida?

LISA 2

TÄHELEPANEKUD MARI KOHTA:

	JAH	EI	Kuidas avaldub?
Tähelepanelik			
Avatud			
Sõbralik			
Abivalmis			
Aktiivne			
Vaikne			
Kinnine			
Tagasihoidlik			
Muu			

LISA 3

INTERVJUU KÜSIMUSED INFORMANDI EMALE:

1. Kuidas Te iseloomustaksite oma tütart?
2. Kirjeldage palun enda ja tütre suhteid!
3. Mis põhimõtetest lähtuvalt olete oma tütart kasvanud? /Mida pidasite oluliseks?
4. Kuidas olete oma tütre kasvatamise korraldanud, arvestades, et Teie abikaasa pole Jehoova tunnistaja?
5. Kuidas Te iseloomustate tütre ja isa suhteid?
6. Kuidas Jehoova tunnistajaks olemine Teie arvates mõjutas tema suhteid eakaaslastega? (Mõni lugu, mis iseloomustab tema suhteid - suhtumisi sõpradega.?)
7. Rääkige palun mõni lugu, mis teie arvates iseloomustab Teie tütre suhteid lähikondsetega (vanaema, tädi, onu, õed, vennad vm).